

Bir Mecmuayı Yeniden Okumak: *Atrabü'l-âsâr*'da Yer Alan Güfteler

Re-reading a Manuscript: Lyrics in *Atrabü'l-âsâr*

Mustafa Said DİLEK

Öğr. Gör. Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Lect., Harran University Faculty of Theology
Department of Islamic History and Arts
Şanlıurfa / Türkiye

[0000-0003-4055-7025](https://doi.org/10.59149/sduifd.1620885) | [ror.org/057qfs197](https://orcid.org/057qfs197)
mustafadilek@harran.edu.tr

Hüseyin AKPINAR

Prof. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Prof. Dr., Harran University Faculty of Theology
Department of Islamic History and Arts
Şanlıurfa / Türkiye

[0000-0003-0260-9138](https://doi.org/10.59149/sduifd.1620885) | [ror.org/057qfs197](https://orcid.org/057qfs197)
hakpinar@harran.edu.tr

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

DOI: 10.59149/sduifd.1620885

Geliş Tarihi | Received: 15 Ocak / January 2025

Kabul Tarihi | Accepted: 18 Nisan / April 2025

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran / June-2025

Atıf | Cite as: Mustafa Said Dilek, Hüseyin Akpınar, “Bir Mecmuayı Yeniden Okumak: *Atrabü'l-âsâr*'da Yer Alan Güfteler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 54 (Haziran 2025), 71-116.

Etik Beyan | Ethical Statement: Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür taraması ve yayımlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere riayet edildiği ve yararlanılan tüm kaynakların eksiksiz biçimde kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / This study does not require ethical committee approval, as the data were obtained through literature review and published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to throughout the preparation of the study, and all referenced works have been duly cited in the bibliography.

Yapay Zeka Etik Beyanı | Artificial Intelligence Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Yazar Katkı Oranları | Author Contribution Rates:

Araştırmanın Tasarımı | Conceptualization: Yazar | Author-1 (%60) Yazar | Author-2 (%40)

Veri Toplanması | Data Curation: Yazar | Author-1 (%60) Yazar | Author-2 (%40)

Araştırma-Veri Analizi-Doğrulama | Investigation-Analysis-Validation: Yazar | Author-1 (%60) Yazar | Author-2 (%40)

Makalenin Yazımı | Writing: Yazar | Author-1 (%60) Yazar | Author-2 (%40)

Metnin Tashihi ve Geliştirilmesi | Writing-Review & Editing: Yazar | Author-1 (%60) Yazar | Author-2 (%40)

Çıkar Çatışması | Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Telif Hakkı | Copyright: Dergimizde yayımlanan makalelerin telif hakları dergimize aittir, yayımlanan çalışmalar CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır. / The journal owns the copyright of the published works. The articles are published under the Open Access licence CC BY-NC-ND 4.0.

İntihal | Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd>

Etik Bildirim | Complaints: ilahiyatdergisi@sdu.edu.tr

Öz

Sözlükte “anmak, hatırlamak” manasındaki zikr kökünden türeyen tezkire (çoğulu tezâkir) “hatırlamaya vesile olan şey” demektir. Çeşitli ilim dallarında yetişmiş âlimler ve şairlerin biyografilerine dair eserler olan tezkireler esas nitelikleri bakımından günümüzdeki biyografik/antolojik sözlüklere benzer özelliklere sahiptir. Osmanlı kültüründe tezkire denildiğinde öncelikle edebiyat sahasındaki eserler anlaşılsa da tefsir, hadis, tasavvuf ve daha birçok alanda pek fazla tezkire mevcuttur. Tezkireler biyografik bilgilerin yanı sıra o alanın tarihi gelişimi açısından da önemli veriler sunmaktadır. Bu nedenle ilim tarihimizde tezkire yazma geleneği yaygınlaşmıştır. Ancak mûsikî disiplini açısından durum böyle değildir. İlmiyeye mensup bir ailede 1684 tarihinde dünyaya gelen Şeyhülislâm Mehmed Es’ad Efendi haricinde mûsikîşinaslarla alakalı tezkire yazarına pek şahit olamıyoruz. Onun *Atrabü’l-âsâr fî tezkireti urefâi’l-edvâr* adlı eseri, Osmanlı döneminde yazılan ilk mûsikîşinaslar tezkiresi olarak bilinmektedir. Es’ad Efendi’nin mûsikî ile doğrudan alakalı bu eseri, 12. asırdan 13. asrın ilk yarısına kadar yetişen yaklaşık yüz bestekârın biyografisini içermektedir. *Atrabü’l-âsâr* yazıldığı günden itibaren Türk mûsikîsi tarihi araştırmalarında kaynak olarak en başta ve en sık müracaat edilen biyografik eserdir. Ayrıca tezkire hakkında da edebiyat ve mûsikî alanlarında çalışmalar yapılmıştır. Bunlar genelde tanıtım, çeviri ve tercüme gibi metin merkezli araştırmalardır. Son dönemlerde *Atrabü’l-âsâr*’daki bilgilerin, kişiler arasındaki bağlantıların, metin arası ipuçlarının irdelenmesiyle müzik sosyolojisi, tarihi müzikoloji, kültürel müzikoloji yönünden yapılan az sayıda inceleme de mevcuttur. Bu makale ise *Atrabü’l-âsâr*’ı önceki çalışmalardan farklı bir bakış açısıyla okumayı amaçlamaktadır. *Atrabü’l-âsâr*’da bestekâr biyografilerinin yanı sıra her bestekâra ait beste örneği de kaydedilmiştir. Bu besteler makam, usûl ve tür bilgisi verilerek güftenin genellikle iki mısraının paylaşılması şeklindedir. Dolayısıyla *Atrabü’l-âsâr* her ne kadar müstakil bir güfte mecmuası olarak nitelendirilemese de güfte derlemesi niteliği taşıyan bir mecmuadır denilebilir. Esasen sadece güftelerden müteşekkil güfte mecmualarını mûsikî tarihimizde epey geç dönemlerde görmekteyiz. Yani *Atrabü’l-âsâr*’ın yazıldığı dönem itibarıyla bir güfte mecmuası âyetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, ilaç tarifleri, önemli tarihler ve faydalı bilgilerin derlendiği çoklu bilgi kümesi içeren bir not defteri gibidir. Bunların bir araya gelip “cem’ ” olması mecmuayı oluşturmaktadır. Demek ki *Atrabü’l-âsâr* yazıldığı dönem itibarıyla biyografik bir güfte mecmuası şeklinde değerlendirilebilir. İşte çalışmamız *Atrabü’l-âsâr*’ın bu yönüne vurgu yaparak içerisindeki güfteleri açığa çıkarmayı ve üzerine yorumlarda bulunarak yeni bir okuma yapmayı amaçlamaktadır. *Atrabü’l-âsâr*’ın kütüphanelerde çok sayıda yazma nüshası vardır. Müellif nüshası olmayan bu yazmaların bazılarını sonradan ilaveler yapılmıştır. Bestekâr sayıları bu yüzden bir kısmında 96, bir kısmında 97, diğer bir kısmında ise 98 olmak üzere farklılık göstermektedir. Güfteler açısından da aynı durum söz konusudur. Bazısında 164, bazısında 167, diğer bazısında ise daha fazla güfte olduğu varsayılmaktadır. Çalışmamızda esas aldığımız İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 ve 1739 numaralı nüshalardan ulaştığımız neticeye göre Reşid Çelebi’yi de dahil edince mecmuada 98 bestekâr ve makam, usûl, tür bilgisi verilen 167 güfte bulunmaktadır. Neticede çalışmada 98 bestekâra ait 33 farklı makam ve 24 ayrı usûlde bestelenmiş 167 güfte tespit edilmiştir. Mecmuanın yazarı ve muhteviyatının da analiz edileceği araştırma bu doğrultuda ele alınıp işlenmiştir. Bu güftelerin tamamı barındırdığı diğer bilgilerle tablo halinde çalışmanın sonunda ek olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, Güfte mecmuası, Tezkire, Es’ad Efendi, *Atrabü’l-âsâr*.

Abstract

Tezkire (plural form: tezâkir), which derives from the root zikr in the dictionary meaning “to remember, to recall”, means “that which is occasional for recollection”. Tezkires, which are works regarding the biographies of scholars and poets educated in various branches of knowledge, have similar

characteristics with the current biographical/anthological dictionaries in terms of their main qualities. In Ottoman culture, the term “tezkire” primarily refers to works in the field of literature, but there are many tezkires in the fields of tafsir, hadith, sufism and many other fields. In addition to biographical information, tezkires also provide important insights into the historical background of a field. For this reason, the tradition of writing tezkire has become widespread in our history of knowledge. However, this is not the case for the discipline of music. With the exception of Şeyhulislâm Mehmed Es’ad Efendi, who was born in 1684 in a family of scholars, we do not witness many writers of tezkires on musicians. His work *Atrab al-āsār* is known as the first tezkire of musicians writers in the Ottoman period. This work of Es’ad Efendi, which is directly related to music, contains the biographies of approximately one hundred composers who grew up from the 17th century to the first half of the 18th century. Since the day it was written, *Atrab al-āsār* has been the first and most frequently referenced biographical work as a source for research on the history of Turkish music. There have also been studies regarding the tezkire in the fields of literature and music. These are generally text-centered studies such as publicity, translation and interpretation. Recently, there are also limited number of studies conducted in terms of music sociology, historical musicology, and cultural musicology by analyzing the information, connections between people, and intertextual clues in *Atrab al-āsār*. This article, on the other hand, aims to read *Atrab al-āsār* from a different perspective than previous studies. In addition to composer biographies, *Atrab al-āsār* also contains examples of compositions by each composer. These compositions are usually in the form of sharing two verses of the lyrics by providing maqam, metrical cycles and genre information. Therefore, although *Atrab al-āsār* cannot be characterized as an independent lyrics collection, it can be said that it is a collection that has the characteristics of a lyrics collection. In fact, we see lyrics collections formed only of lyrics quite late in the history of music. Thus, as of the period in which *Atrab al-āsār* was written, a lyrics collection is like a notebook containing multiple sets of information such as verses, hadiths, fatwas, prayers, sermons, poems, hymns, songs, letters, witty anecdotes, medicine recipes, important dates, and useful information. When these come together and form a “cem’ (gathering)”, they constitute a “mecmua”. Our study aims to reveal the lyrics in it and to make a new reading by commenting on them, by emphasizing this very aspect of *Atrab al-āsār*. There are many copies of *Atrab al-āsār* in libraries. Some of these copies, which are not the author’s own copies, have received some additions later on. For this reason, the number of composers varies: 96 in some, 97 in others, and 98 in others. The same is the case with the lyrics. It is assumed that there are 164 lyrics in some, 167 in others, and more in others. According to the results we have reached from the copies numbered 6204 and 1739 in the Istanbul University Library of Rare Works, Turkish Manuscripts, there are 98 composers and 167 lyrics with maqam, metrical cycles and genre information when Reşid Çelebi is included. As a result, 167 lyrics composed in 33 different maqams and 24 different metrical cycles by 98 composers were identified in this study. The research, in which the author and the content of the mecmua will also be analyzed and will be studied in this direction. All of these lyrics along with the other information they contain will be presented in a table at the end of the study as an appendix.

Keywords: Mecmua, Lyrics collection, Tezkire, Es’ad Efendi, *Atrab al-āsār*.

Giriş

Güfte mecmuaları Türk mûsikî tarihi kaynaklarının en önde gelenlerindendir. Güfte kelimesi Farsça “söylemek” anlamına gelen “guften” mastarından türemiş olup “söylenmiş söz” demektir. Güfte, herhangi bir makama göre bestelenen manzumeye denilmektedir. Ayrıca bestelenmek için yazılan şiirler manasına da gelmektedir. Türk mûsikîsinde genel olarak güfte “ilâhî, nefes, kâr, beste, semâi, şarkı ve

türkü gibi dinî ve din dışı türlerde bestelenmiş eser sözleri” anlamında kullanılmaktadır.¹ Mecmua ise “toplanmış, toplanıp biriktirilmiş, bir araya getirilmiş şey; tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş kitap” demektir. Bir edebiyat terimi olarak ise defter, türlü konuların bir araya getirildiği yazıları içine alan kitap, şiir defteri ve antoloji gibi anlamlarda kullanılmaktadır.² Bu iki kelimenin birleşiminden ortaya çıkan yeni bir terim olarak güfte mecmuası da güftelerin derlenip toplandığı ve bir araya getirildiği defter ya da cönklere verilen isimdir.³ Bestelenen güftelerin bir mecmuaya kaydedilmesi ihtiyaca binaen ortaya çıkmış, zamanla güfte mecmuası yazmak âdet haline gelmiştir. Güfte mecmuaları, önceleri daha çok kişiye özel, el yazmaları şeklinde hazırlanan bir not defteri mahiyetinde iken sonraları matbu olarak umumun hizmetine sunulmuştur. Güfte mecmuaları, mûsikî meşki sırasında hoca ve talebesine, icrâ esnasında hânendenin hafızasına destek olması, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise bestekârların eserlerini yayınlama ve tanıtmaya gibi gayelerle hazırlanan kitaplardır.⁴ Türk mûsikîsi eğitiminin kaynaklarından olan güfte mecmuaları, güftelerin bugüne gelmesinde mühim bir yer tutmaktadır.⁵ Eski bestelere ait güftelerin hatırlanması ve hatırlatılması ayrıca yeni bestelerin tanıtılarak repertuarın zenginleştirilmesi noktasında güfte mecmuaları önemli bir konuma sahiptir.⁶ Güfte mecmuası yazma geleneğinin Osmanlılar zamanında 15. yüzyılda başlayıp zamanla gelişerek devam ettiğini söylemek mümkündür. İslâm medeniyeti çevresinde şekillenmiş olan mûsikî geleneklerine ve Osmanlı kültür tarihine ait tespit edilebilen eldeki en eski güfte mecmuası, Nuruosmaniye Kütüphanesi’nde 3652 no’da kayıtlı Sultan II. Murad devrinde (1421-1451) tertib edilmiş *fasıl mecmuası*dır.⁷

Güfte mecmuaları, makam, usûl, beste türü, bestekâr gibi atıflardan birini yahut birkaçını kullanmak suretiyle, içeriğindeki şiirlerin besteli olduğuna dair en az bir işaret taşıyan derlemelerdir. Güfte mecmualarını diğer şiir içeren mecmualardan ayıran en belirgin özellik, içindeki şiirlerin bir şiir derlemesi olarak toplanmış olmamasıdır.⁸ Bu cümleden hareketle esas mahiyeti ve yazılış gayesi itibarıyla bestekârların biyografilerine (terceme-i hâllerine) yer veren bir tezkire olsa da Türk mûsikîsinin çeşitli türlerinde bestelenmiş güfteleri barındırması ve bu güftelerde makam, usûl, bestekâr gibi atıflara yer vermesi sebebiyle Şeyhülislâm Mehmed Es’ad Efendi’nin (ö. 1753) *Atrabü’l-âsâr fi*

¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983), 1/683; İsmail Hakkı Özkan, “Güfte”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996), 14/217.

² Yaşar Aydemir, “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”, *Bilig* 19 (2001), 148; Mustafa İsmet Uzun, “Mecmua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003), 28/265; Özkan Cığa, “Mevlâna Müzesi Kütüphanesinde Kayıtlı 1626 Numaralı İlâhî Mecmûası”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/17 (2016), 85-86.

³ Harun Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021), 16.

⁴ Cem Behar, *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998), 39-40.

⁵ Recep Uslu, “Türk Müziği Eğitim Tarihinde Güfte Mecmuaları ve İnceleme Esasları Üzerine Tespitler”, *Müzikte 2000 Sempozyumu* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001), 158-168.

⁶ Hasan Tahsin Sümbüllü, “Mehmet Rıfat Bey’in Hazırladığı Yeni Şarkı Mecmuası Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 46 (2011), 335.

⁷ Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, 42.

⁸ Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, 16.

tezkiireti urefâi'l-edvâr adlı eserini bir güfte mecmuası şeklinde değerlendirebiliriz. Ayrıca münderecatındaki şiirler, bir şiir derlemesi olarak da toplanmış değildir.

1. Mûsikîşinas Bir Şeyhülislâm: Mehmed Es'ad Efendi

Mehmed Es'ad Efendi, birçok şeyhülislâm, kazasker, kadı ve molla yetiştirmiş olan Alanya kökenli bir ulemâ ailenin ferdidir. 1684 yılında⁹ İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini babası Şeyhülislâm İsmail Efendi'den almıştır. Medrese eğitimi sırasında şiir ve mûsikîyle hemhal olmuştur. Sultan I. Mahmud, 1748 tarihinde onu şeyhülislâmlığa tayin etmiştir. Bir yıl iki ay kadar şeyhülislâmlık görevini üstlenmiş ve sonrasında bu görevinden azledilmiştir. Es'ad Efendi, 10 Şevval 1166 (10 Ağustos 1753) tarihinde 69 yaşında vefat etmiş olup kabri Sultan Selim civarında pederinin yeniden yaptırdığı İsmâil Ağa cami-i şerifinin hazîresindedir.¹⁰

Şiirlerinde Es'ad mahlasını kullanan Şeyhülislâm Mehmed Efendi şairliğiyle övgüye layıktır. Türkçe, Arapça ve Farsça yazdığı şiirlerinden oluşan bir *Divan*'ı mevcuttur. Ayrıca Türkçeden Arapça-Farsçaya *Lehçetü'l-Lügat* isimli bir lügati vardır. Es'ad Efendi, tefsir ve mûsikî sahalarında da eser veren önemli bir şahsiyettir. Es'ad Efendi'nin mûsikî ile doğrudan ilgili mecmuası, yüz civarı bestekâra ait hal tercümesini içeren *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr*'dır. Bu eser, Osmanlı dönemi Türk mûsikîsi tarihinde yazılmış ilk “mûsikîşinaslar tezkiresi” şeklinde ifade edilmektedir. Müzisyenlere dair bu biyografik eser, 1728-1730 tarihleri arasında yazılmıştır. Bu tezkiire, 17. asırdan 18. asrın ortalarına değin Osmanlı/Türk mûsikî tarihinin en mühim kaynaklarındanıdır. *Tefsîrû'l-âyâtî'l-musaddere bi-Rabbînâ*, *Tefsîr-i Âyetü'l-kürsî*, *Hulâsatü't-tebyîn fî tefsîri sûreti Yâsîn*, *İtbâku'l-atbâk* ve *Risâletü'n-nasriyye* onun diğer eserleridir. *Sâlim Tezkiresi* başta olmak üzere bazı kaynaklarda, *Bülbülname* adlı bir eserinden söz edilse de henüz bu esere tesadüf edilememiştir.¹¹

Osmanlı döneminde ilmiye sınıfı bir aileden gelen Şeyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi, 18. asrın mûsikîşinasları içerisinde zikredilmektedir. Bu yüzyılın en önemli mecmualarından olup Müstakîmzâde Süleyman Sâdeddin Efendi (ö. 1788) tarafından tertib edilen ve “*Müstakîmzâde Mecmuası*” olarak şöhret bulan *Mecmû'a-i ilâhiyât* başlıklı ilâhî mecmuasında Müstakîmzâde, döneminin meşhur 135 bestekârlarını ve bir kısmının vefat tarihini zikretmektedir. Bu bestekârlardan birisi Şeyhülislâm Es'ad

⁹ 1920'lerde yazılan ve müellifi bilinmeyen “*Tezkire-i Mûsikîşinâsân*” isimli tezkiireye göre Es'ad Efendi'nin doğumu 1109/1697-1698'tir. Eserde “Fatin'e göre 1096/1685'tir.” şeklinde bir dipnot da düşülmüştür. Bkz.: *Tezkire-i Mûsikîşinâsân* (Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3655), vr. 2b-3a.

¹⁰ Adnan İnce, *Sâlim Tezkiresi: İnceleme-Transkripsiyonlu Metin* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1977), 83-86; Nuran Altuner Üzer, *Safâyî ve Tezkiresi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989), 66-68; Muhammed Nur Doğan, “Esad Efendi, Ebûishakzâde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 11/338-340; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. A. Yekta Saraç, ed. Mustafa Çiçekler (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016), 1/249-250; Cem Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 10.

¹¹ İnce, *Sâlim Tezkiresi: İnceleme-Transkripsiyonlu Metin*, 83-86; Altuner Üzer, *Safâyî ve Tezkiresi*, 66-68; Nuri Özcan, “Osmanlı Döneminde Yazılmış Yegâne Mûsikîşinaslar Tezkiresi: *Atrabülâsâr*”, *İlim ve Sanat* 31 (1992), 49-50; Doğan, “Esad Efendi, Ebûishakzâde”, 11/338-340.

Efendi'dir.¹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı (ö. 1977), Es'ad Efendi'nin şeyhülislâmlığından evvel ve şeyhülislâm olduktan sonra muhtelif makamlardan bestelediği eserlerini Sultan Mahmud'un huzura kabullerinde okuduğunu ifade etmektedir.¹³ Öyle ki Es'ad Efendi asıl şöhretini mûsikîmizin büyük bir üstadı ve devrinin en mühim bestekârı olarak elde etmiş ve *Atrabü'l-âsâr*'ıyla da ilim camiasında unutulmayacak bir yer edinmiştir.¹⁴ İlmiyeye mensup olduğu halde mûsikîşinaslığını gizlememesini hatta bu vadiye yegâne bir eser vücuda getirmesini Hüseyin Sâdeddin Arel (ö. 1955) büyük cesaret örneği olarak ifade etmiştir.¹⁵ Ancak Sâlim ve Safâyî tezkirelerinde onun sadece şairliğine vurgu yapılmaktadır. Es'ad Efendi'nin çağdaşı olan Sâlim ve Safâyî tezkirelerinde onun mûsikîyle ilgisinden ve *Atrabü'l-âsâr*'ından hiç söz edilmemesi bu iki tezkirenin kronolojik yazım tarihleri (1720, 1722) göz önünde bulundurulduğunda normal karşılanmalıdır. Nitekim bu tezkirelerden yaklaşık yarım yüzyıl sonra 1770 ve 1780'li tarihlerde kaleme alınan Hüseyin Râmiz Efendi'nin (ö. 1788) tezkiresinde onun tezkire yazarlığı ve mûsikîşinaslığı yazılmıştır. Ayrıca *Atrabü'l-âsâr*'dan da "tezkire-i hânendegân" şeklinde bahsedilmiştir.¹⁶ Sonraki dönemlerde eserin adının böyle anılmasının sebebi *Râmiz Tezkiresi* olabilir. Ancak aşağıda görüleceği üzere Es'ad Efendi, eserinin ismini *Atrabü'l-âsâr* olarak belirlediğini tezkirenin hâtimesinde (sonsöz) ifade etmiştir.¹⁷ Dolayısıyla tezkire-i hânendegân ayrı bir kitap olmadığı gibi *Atrabü'l-âsâr*'ın diğer adı da değildir.¹⁸

Saadettin Nüzhet Ergun (ö. 1946), şeyhülislâm, âlim, şair, hânende, sâzende ve bestekâr olan Es'ad Efendi'nin şairliği hakkında "Nâbî gibi hakîmâne, Nedim gibi şûhâne manzumeler yazmıştır. Divan edebiyatının bütün hususiyetlerine vâkıf olmuştur." diyerek övgülerde bulunmuştur. Ergun, Es'ad Efendi'nin mûsikîşinaslığı hususunda ise onun divanında mûsikî aletlerinden bir kısmını ihtiva eden bir manzumenin mevcut bulunduğunu ve bestelerinin, şiirlerinin de fevkinde bir kıymeti hâiz olduğunu ifade etmektedir. Muhtelif makamlarda ve beste, nakış, semâî, kâr, şarkı, saz semâîsi gibi muhtelif şekil ve usûllerde yüzlerce beste vücuda getiren bu değerli şahsiyet, Arpaeminizâde Sâmi'nin (ö. 1734) kaleme aldığı "Kâr-ı nâtık" a da muazzam bir beste yapmıştır.¹⁹ Onun yazma ve matbu mûsikî mecmualarında pek çok güfte ve bestesine tesadüf edilmektedir. Es'ad Efendi henüz 26 yaşlarında iken Vahdî tarafından yazılan bir *fasıl cöngünde* "Molla Es'ad" olarak izlerine rastladığımız Es'ad Efendi'nin mecmuada ilk gençlik çağında bestelediği külliyyetli miktarda eserinin kayıtlı olduğunu görüyoruz.²⁰

¹² Müstakîmzâde Süleymân Sâdeddîn Efendi, *Mecmû'a-i İlâhiyât*, nşr. Derviş Halil bin İbrahim (Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 03397), vr. 142.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı", *Belleten* XLI/161 (1977), 97.

¹⁴ Şükrü Bayraktar, "Şeyhülislam Esad Efendi", *Musiki Mecmuası* 126 (1958), 177.

¹⁵ (Hüseyin Sadeddin Arel) Gerigören, "Tarihten Birkaç Satır", *Musiki Mecmuası* 8 (1948), 22.

¹⁶ Azizzâde Hüseyin Râmiz Efendi, *Tezkiretü's-Şu'arâ* (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, 762), 6-8.

¹⁷ Mehmed Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkireti urefâi'l-edvâr* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 6204), vr. 38b; Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 13-14.

¹⁸ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 10.

¹⁹ Sadeddin Nüzhet Ergun, "Esad (Şeyhülislam, Ebu İshakzâde)", *Türk Şairleri*, ts., 4/1329-1335.

²⁰ Harun Korkmaz, şahsi koleksiyonunda bulunan bu mecmua hakkında şunları söylemektedir: "Vahdî tarafından hicrî 1123 senesinde (1711-1712) tertib edildiği kaydı düşülen *fasıl cöngü*, mürettibini ve tertib edildiği kesin tarihi net bir şekilde, mürettibin mahsusen düştüğü kayıttan öğrendiğimiz, bilinen ilk güfte mecmuasıdır. Sahn-

Es'ad Efendi'nin Nühüft makamında bir saz semâîsi bestelediği bilgisinden hareketle onun hem bestekâr hem sâzende olduğu düşünülebilir.²¹ Ancak bu konuda maalesef somut bir belgeye rastlanmamıştır.

Ergun, *Türk Şairleri* adlı eserinde olduğu gibi *Antoloji*'de de Es'ad Efendi ve *Atrabü'l-âsâr* hakkında önemli bilgiler vermektedir:

“Atrabülâsâr, Türk musikişinaslarına dair kaleme alınan yegâne eserdir... Atrabülâsâr'da kayıtlı olan bu musikişinaslar hakkında maalesef etraflı malûmat mevcut değildir. Sadece, bu san'atkârların devirleri tayin edilmiş, mahdud bir kısmının vefat tarihleri gösterilmiş, musiki sahasındaki kudretleri hakkında da muğlak ve tesannulu birtakım ifadelerle sitayişlerde bulunulmuştur. Es'ad Efendi'nin, muasırı ve evvelki devirlerde iştihar eden musikişinaslardan tesbit etmedikleri de pek çoktur. Bütün bunlara rağmen bu eser, yukarıda da söylediğimiz gibi Türk musikişinasları hakkında ilk olarak vücade getirilen tarihî bir menbadır. Ve böyle bir tezkireyi ilk defa yazmak şerefini Es'ad efendi daima muhafaza edecektir.”²²

2. Osmanlı Dönemi'nin İlk Mûsikîşinaslar Tezkiresi: *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr*

Şeyhülislâm Mehmed Es'ad Efendi'nin *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* adlı eseri, Osmanlı dönemi Türk mûsikîsi tarihinde yazılan ilk ve yegâne “tezkire-i mûsikîşinasân” (mûsikîşinaslar tezkiresi) olarak kabul edilmektedir. Ancak bu “yegâne”lik yapılacak detaylı çalışmalarla değişebilir. Zira her ne kadar *Atrabü'l-âsâr* gibi şöhet bulmasa da ondan sonra yazılmış eserlerin var olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim Taner Kobalas tarafından bir lisansüstü tezde ele alınan Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 3655 demirbaş numaralı 1920'lere tarihlenen müellifi meçhul “*Tezkire-i Mûsikîşinasan*” başlıklı yazma bunlardan biridir. Kobalas, Cem Behar'ın *Atrabü'l-âsâr*'a zeyl olarak gösterdiği²³ bu mecmuayı tanıtmış ve zeyl olmayıp müstakil bir tezkire olduğunu delilleriyle ortaya koymuştur.²⁴

Mecmuaya koyulan *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* başlığı bizzat Es'ad Efendi tarafından takdir edilmiştir. Bunu Es'ad Efendi'nin hâtimedeki “... sahâif-i pür-nakş-ı tarâb-karini Atrabü'l-âsâr Fî Tezkiireti 'Urefai'l-Edvâr deyu nâm-zed eyledim.”²⁵ ifadesinden anlaşılmaktadır. Ağdalı ve sanatkârâne bir üslûbla kaleme alınan eserin mukaddime kısmında²⁶ besmele, hamdele ve salvele, akabinde makamlar ve usûllerin birbirleriyle ilişkisi anlatılmaktadır. Sonra, klasik edvâr

1 Semân ve Süleymaniye gibi en üst seviyedeki medreselerde müderrislik yapmış olan İbrahim Vahdî Efendi'nin en önemli özelliklerinden biri de 1711-1712 yıllarında henüz hayatta olan ve özellikle bestekârlık hayatının ilk evrelerini yaşamakta olan mûsikîşinasların, erken dönem eserlerinin tesbitinde kaynaklık etmesidir.” Bkz.: Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, 115-117.

²¹ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 14.

²² Ergun bu ifadelerin devamında Es'ad Efendi'nin mûsikî sahasındaki kıymetinden ve eserlerinden *Antoloji*'nin ikinci kısmında bahsedeceğini belirtmiştir. Ancak ne yazık ki *Antoloji*'nin ikinci kısmını yazmadan vefat etmiştir. Bkz.: Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi: Dini Eserler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1942), 2/788-789.

²³ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 13.

²⁴ Tamer Kobalas, *Anonim Olan Tezkire-i Mûsikîşinasân Adlı Eserin İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 3-13.

²⁵ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), 38b; Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 9-10.

²⁶ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 1b-3b.

kitaplarındaki gibi mûsikî sanatının nasıl meydana geldiğini, daha önceki yüzyıllarda yetişen Fârâbî, Urmevî ve Merâğî gibi edvâr sâhibi üstâdların isimlerini zikrederek mûsikînin faydalarını, bu sanatı bilenlerle bilmeyenler arasındaki farkları dile getirmektedir. Ayrıca eserini Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'ya (ö. 1730) sunduğunu beyan etmektedir. Böylece kitabının asıl konusu olan bestekâr biyografileri kısmına başlamaktadır.²⁷ Eserde bestekârlar alfabetik olarak ve her biri ayrı bir madde şeklinde ele alınmıştır. Bestekârların doğdukları ve yaşadıkları yerler ifade edilip hayatlarından kısaca bahsedilmiştir. Devamında sanat değerleri ve hangi padişah döneminde şöhret oldukları üzerinde durulmuş, besteledikleri güftelerden bir veya iki örnek verilmiştir. Konunun sonunda bestekârın eserlerinin sayısı bildirilirken bazı bestekârların vefat tarihi ile bunları belirten tarih mısraları da kaydedilmiştir. Eserin hâtimesinde burada zikredilenlerin dışında 30 kadar bestekârın daha yaşadığı belirtilmiş, ancak bunların hayatlarıyla ilgili bilgi bulunamadığı veya ilmi değer itibarıyla diğerlerinin seviyesine ulaşamadıkları için esere alınmayıp sadece sayılarının bildirilmesiyle yetinildiği kaydedilmiştir.²⁸

1728-1730 yılları arasında yazıldığı içindeki karinelere hareketle bilinen eserin hâtimesinden²⁹ anladığımız kadarıyla Sultan I. Ahmed Han (1603-1617) ile Sultan III. Ahmed Han (1703-1730) devirleri arasında yetişen bestekârlardan büyük bir kısmının biyografileri yer almaktadır. Yani eser 1603-1730 arasını ve 17. yy. ile 18. yy.'ın ilk yarısını kapsamaktadır. Ayrıca tezkirenin mukaddimesinde³⁰ geçtiği üzere burada ele alınan bestekârlar Osmanlı döneminde, daha daraltacak olursak, IV. Murat (1623-1640) ve sonrasında yaşamış bestekârları muhtevidir. Bestekârlardan 59 kişi IV. Mehmed (1648-1687) döneminde ve bunu takiben 14 kişi III. Ahmed (1703-1730) döneminde yaşamıştır.³¹

Atrabü'l-âsâr hakkında yapılan çalışmalarda bestekâr sayıları 96-98 veya 100'den fazla gibi değişiklik göstermektedir. Bunun sebebi nüshalar arasındaki farklılıklardır. Gerçekten de *Atrabü'l-âsâr*'ın yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerde çok sayıda nüshası vardır. Onun Türkiye'deki 11 nüshasını³² şöyle gösterebiliriz:

Tablo 1: Eserin Katalog Bilgileri

S. No	Kütüphane	Koleksiyon	Demirbaş Numarası
-------	-----------	------------	-------------------

²⁷ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 4a-38b.

²⁸ Hakkı Tekin, *Şeyhü'l-islâm Esad Efendi Ve Atrabü'l-âsâr Fî Tezkiret-i Urefâi'l-edvâr Adlı Eseri* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993), 25.

²⁹ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 38b.

³⁰ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 3a-3b.

³¹ "Faydalı Bilgiler: Etrab-ül-âsar'daki Bestekârların İsimleri", *Musiki Mecmuası* 46 (1951), 24-26.

³² Bu nüshaların alındığı kaynaklar için bkz.: Nuri Özcan, "Atrabü'l-âsâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 4/86; Tekin, *Şeyhü'l-islâm Esad Efendi Ve Atrabü'l-âsâr Fî Tezkiret-i Urefâi'l-edvâr Adlı Eseri*, 26-27; Harun Korkmaz, *The Catalog of Music Manuscripts in Istanbul University Library (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Musiki Yazmalarının Kataloğu)* (Cambridge: Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 2015), 259-269; Recep Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi* (İstanbul: Çengi Yayınevi, 2015), 99-100.

1	İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi	Yazma Eserler	1739, 2529, 6193, 6204, 6205, 11082 (İbn. 3707)
2	Millet Kütüphanesi	Ali Emiri Tarih	706
3	Süleymaniye Kütüphanesi	Halis Efendi	1594
4	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi	Hazine	1297, 1298, 1301

1298, 1301, 2529, 6204 ve 6205 nolu nüshalarda doksan yedi mûsikîşinasın hal tercümesi mevcuttur. Bunlardan 2529 nolu nüshanın hâşiyesinde yer alan Cûdî Ahmed Efendi, Fethullah Çelebi ve Nâbî Efendi haricen başka biri tarafından eklenmiştir. Ayrıca 1298 nolu nüshada diğerlerinde görülen Hazinedar Ahmed Ağa ve Üsküdarlı Mahmud Ağa yoktur. Bunların yerine diğer hiçbir nüshada bulunmayan Çorbacızâde Mustafa ile Diyarbakirli Mehmed Ağa eklenmiştir. 706, 1739 ve 6193 nolu nüshalarda doksan sekiz şahsın biyografisi vardır. Birinci grupta mevcut nüshalardan farklı olarak bunlara Reşid Çelebi eklenmiştir. 1297 nolu nüshada da Pîrî Çelebi ekşiği ile doksan altı şahsın hal tercümesi bulunmaktadır.³³ Biz çalışmamızda İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 1739 ve 6204'ü³⁴ esas aldık. Dolayısıyla Reşid Çelebi de dahil olmak üzere eserde doksan sekiz bestekâr yer almaktadır, denilebilir. Nitekim Müstakîmzâde'nin mecmuasında "Sâhib-i Beste Olanlar Ki Es'ad Efendi Tezkire'de Yazmıştır" başlığıyla zikrettiği listede de Reşid Çelebi dahil olmak üzere 98 bestekârın ismi geçmektedir.³⁵

3. Biyografik Bir Güfte Mecmuası: *Atrabü'l-âsâr fî tezkireti urefâi'l-edvâr*

Günümüzde mûsikî tarihimizin anlaşılıp aktarılmasında ve öğrenilmesinde karşı karşıya kalınan en büyük zorluk, geçmiş devirlerden günümüze intikal eden bilgilerin belge dayanağının eksikliği yani münhasıran mûsikîye ilişkin belgelerin -neredeyse yok mesâbesinde- az oluşudur.³⁶ 18. asrın ikinci yarısı ve sonrasında yazılı kaynakların arttığını gözlemlese de bu tarihten öncesi gerçekten mahduttur. İşte *Atrabü'l-âsâr* böyle kritik bir tarih zemininde ortaya çıkmış nadide bir eserdir. *Atrabü'l-âsâr* esasen bir tezkire olduğu için belki bir güfte mecmuası kadar detaylı şeyler söylemeyecektir. Ancak onun söyledikleri bestekârlar başta olmak üzere birçok hususta dönemin müziğini algılamak ve anlamlandırmak yani okuyabilmek için önemlidir. Şimdi bunları farklı başlıklar altında değerlendirelim:

3.1. Müzik ve Beste Türleri

Atrabü'l-âsâr'ın içeriğinde günümüzdeki isimlendirmelere göre dini mûsikî, halk mûsikîsi, mehter mûsikîsi ve saz mûsikîsi türlerine dair izler bulunmamaktadır. Mecmua dindışı mûsikîye dönük yani bir fasıl mûsikîsi ürünü olarak hazırlandığı için diğer türler onun kapsamına girmemektedir. Bu

³³ Özcan, "Atrabü'l-âsâr", 4/86.

³⁴ Mehmed Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkireti urefâi'l-edvâr* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 1739); Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204).

³⁵ Müstakîmzâde Süleymân Sâdeddîn Efendi, *Mecmû'a-i İlâhiyât* (Esad Efendi, 03397), vr. 141b-142a.

³⁶ Ruhi Ayangil, "XVII. Yüzyılda Türk Musikisi", *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel vd. (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 12/433-442.

nedenle mecmuada tamamen dini eserler besteleyen bir bestekâr (Kutbünnâyî Osman Dede -ö. 1729- gibi) ya da dini bir güfte veya dini bir beste türünde örnek -mi'râciyye hariç- mevcut değildir. Ancak eser her ne kadar fasıl müziğine yer verse dahi dinî mûsikî tarihine de ışık tutmaktadır. Es'ad Efendi'den pek çok imam, hâfız, müezzin, na'thân'ın aynı zamanda fasıl müziğinde de eser verecek kadar üstün bir mûsikî kabiliyetine sahip oldukları öğrenilmektedir. Dahası Mevlevî, Halvetî, Gülşenî ve Bektaşî gibi tarikat şeyhleri ve dervişlerinin fasıl müziği ile uğraştıkları da anlaşılmaktadır. Niznâm Yusuf Çelebi'nin, Abdülbâkî Arif Efendi'nin mi'râciyye güftesine beste yaptığıının kaydedilmesi ve dini mûsikî sahasında da besteleri olan altı bestekârın (Derviş Ali Şîruganî, Odabaşızâde Mehmed Efendi, Osman Çelebi, Şîve Ahmed Çelebi, Kazzaz Hasan Çelebi, Niznâm Yusuf Çelebi) biyografisinin bulunması dini mûsikî tarihi ve geleneği açısından önemli malumatlardır.³⁷

Mecmuada çeşitli vesilelerle yer verilen beste türleri nakış, şarkı, murabba, semâî, mi'râciyye, savt, tesbih, ilâhî, kâr ve türkmânî'dir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi mecmuada ilk mısraları örnek verilen güfteler içerisinde hiçbir dinî güfte ya da örnek bir güftenin dahil olduğu beste türü sınıfı -mi'râciyye hariç- yoktur. Fasıl mûsikîsinde ise en fazla murabbalara yer verilmiştir. Murabbalar 17. yy.'da olduğu gibi bugün de vardır ve faslın temel unsurlarından biri olarak icra edilmeye devam etmektedir. Es'ad Efendi, bestekârların eser verdiği beste türlerini sıralarken yirmi bir kişinin şarkı türünde de eser bestelediğini belirtmiştir. Ne var ki mecmuada bu bestecilere ait bir tek şarkı güftesi örneği bile yoktur.³⁸ Es'ad Efendi'nin sadece murabba bestelere yer vermesini esasen bir kelime kullanımı tercihi olarak algılayabiliriz. Zira 17. yy.'ın sonlarında murabba ile şarkı keskin bir ayrıma tabi tutulmamaktadır. Hatta Hâfız Post ve İtrî mecmuaları gibi örnekler bir yana Ebubekir Ağa³⁹ ve Hekimbaşı mecmuaları⁴⁰ gibi 1740-1760 civarının repertuarını yansıtan mecmualarda bile “Şem'-i ruhuna cismimi pervâne düşürdüm” mısraı ile başlayan meşhur Mevlevî niyaz ilâhîsi “şarkı” olarak kayıtlıdır. Bu durum şarkının sadece murabba, semâî ve varsağı gibi beste türleri ile değil ilâhîlerle de bugün için izahta zorlanılan ilişkilere sahip olduğunu işaret etmektedir. Ancak 18. yy.'da şarkının bazı kesimlerce fasıl içerisine dahil edilmediği ve daha hafif-basit bir tür olarak algılandığı söylenebilir. Kimi mürettibler aynı mecmua içerisinde kâr, nakış, murabba ve terennümlü olup ‘klasik’ fasla uygun semâileri bir bölüm; şarkıları, şarkılarla icra olunabilecek tarzdaki semâileri ve semâî usûlündeki şarkıları ise ayrı bir bölüm olarak tanzim etmişler, bu türler arasında bir ayrım gözettiklerini açıkça göstermişlerdir. Bu yolu herhalde eserleri farklı fasıl düzenleri içinde icra edebilmeyi kolaylaştırmak için tercih etmişlerdir. Bu tür mecmualara en iyi örneklerden biri, 18. asrın ikinci çeyreğinde tertib edilmiş olması kuvvetle muhtemel olan ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin eserlerinin üstüne “Esa'd Efendim” yazılmasına bakılırsa, onun çevresinden ve belki de mûsikîde talebesi olan bir zat tarafından

³⁷ Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 106.

³⁸ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 195-196.

³⁹ Ebubekir Ağa, *Fasıl Mecmuası* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 5658).

⁴⁰ Hekimbaşı Abdülaziz Efendi, *Mecmûatü'l-Letâif sandûkatü'l-meârif* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 3866).

yazılmış olan Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 759 nolu *fasıl ve şarkı mecmuasıdır*. Mecmua iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümü kâr, nakış, murabba ve semâi gibi eserlerin en seçkin örnekleri ile doludur. İkinci bölüm ise şarkı ve semâilerden oluşmaktadır. Burada birinciden tamamen bağımsız ikinci bir bölüm ihdas edilmesi dikkat çekicidir. Bu durum, ikinci bölüme kaydedilen ve sayıca birinci bölüme nazaran epeyce az eser içeren bu kısımdaki eserlerin, ayrı bir fasıl düzeni içerisinde icra edilmeye başlandığının bir göstergesi gibidir.⁴¹ Dolayısıyla Es'ad Efendi de murabba ile şarkı arasındaki “hafif/basit” ve “ağır/sanatlı” eser anlamını ilk yükleyenlerden olup mecmuasına daha nitelikli ve üstün sanat zevkini ifade edecek murabbaları almayı tercih etmiş olabilir.

3.2. Bestekârlar

Es'ad Efendi bu eserinde, biyografisi verilen kişilerin doğum yerlerinden ve hayatlarını nerede geçirdiklerinden, ailelerinden ve dini yönelimlerinden; gördükleri eğitimden, müzisyenlik dışındaki asıl mesleklerinden, teorik ve pratik bilgi seviyelerinden; müziği nasıl, nerede ve kimden öğrendiklerinden; tecrübe ve şöhretlerinden, hocalıklarından, kazandıklarından ve beğenilerinden söz etmektedir. Ayrıca bu kişilerin ses ve icra kabiliyetlerinden de bahsetmektedir. Bestelerinin takriben sayısı, türleri ve bestekârlıkları ele alınan diğer konulardandır. Bazı bestekârlar için “keman-zen”, “neyzen” ya da “tanbûrî” şeklinde sâzendelik vasfı da dile getirilmiştir.⁴²

Atrabü'l-âsâr besteci ve hânende vasfını beraber taşıyan 98 mûsikîşinastan⁴³ müteşekkil bir tezkiredir. Elbette bestekârlar içerisinde çalgı aleti kullananlar vardır. Ancak sadece hânende veya sâzende olmak tezkireye girmek için yeterli değildir. Bu sayının içerisinde sadece dini besteleri bulunanlar, gayri müslim besteciler ve mûsikî teorisyenleri de bulunmamaktadır. Eserin hâtimesinde,⁴⁴ burada zikredilenlerin dışında otuz kadar daha bestekârın yaşadığı ancak bunların hayatlarıyla ilgili bilgi bulunamadığından veya ilmi değer itibarıyla diğerleri seviyesine ulaşamadıklarından dolayı esere alınamayıp sadece sayılarının bildirilmesiyle yetinildiği kaydedilmiştir. Demek ki müellif eserini

⁴¹ Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, 53-70.

⁴² Cem Behar, *Zaman, Mekân, Müzik* (İstanbul: Afa Yayınları, 1993), 90-91.

⁴³ Eserde yer alan 98 bestekârın kitapta yer alan sıralamayla isimleri şöyledir: İmâm-ı Sultânî İbrahim Efendi, Ahmed Çelebi, Ahmed Ağa, Ahmed Ağa el-Mehter, A'mâ İbrahim Çelebi, Ebûbekir Ağa, Ahenî Çelebi, Ahmed Çelebi, İsmâil Ağa, Odabaşızâde Efendi, Buhûrîzâde, Baba Nevâyî, Parsâ Efendi, Parsâzâde Efendi, Pîrî Çelebi, Tosunzâde, Tesbîhîzâde Emîr Çelebi, Çuvaldîzâde, Çemenzâde Mehmed Çelebi, Cevher Ağa, Çârşeb Mustafa Ağa, Hâfız Post, Habib Dede zâde Abdullah Ağa, Hâfız Kumral, Hacı Kâsım-Tanbûrî, Hâfız Kömür, Hasan Ağa-Serhânendegân, Hasan Efendîzâde, Hâfız Rif'at, Halîl Efendi, Hobyar zâde, Hatîbzâde Osman Efendi, Hazînedâr Ahmed Ağa, Dervîş Ömer, Dervîş Ali Şîrugânî, Dervîş Ali-Serneyzen, Dervîş Mehmed, Dervîş Abdî, Dervîş Ali-Kudümzen, Dervîş Çelebi, Dervîş Sadâyî, Dervîş Mustafa, Dervîş Kâsım, Zihnî Efendi, Receb [Taşcı zâde], Receb Çelebi [Âb-rîzî], Reşîd Çelebi, Südcüzâde, Seyyid Nuh, Şehlâ Mustafa Ağa, Şeyh Yûsuf-i Mevlevî-Çengî, Şehzâde Ahmed Ağa, Şîve Ahmed Çelebi, Şerîf Çelebi, Sarı Bâkî, Durmuş Ağa, Tomtom İmamı, Tâlib Efendi, Tavukçuzâde, Andelîb, Osman Efendi, Ârif Efendi, Osman Ağa, Osman Çelebi, Ali Paşa, Avvâd Mehmed Ağa, Koca Osman Çelebi, Kadrî-yi A'mâ, Kara Mehmed, Kapudanzâde, Kazzaz Hasan Çelebi, Küçük İmam, Kemankeşzâde Ahmed Efendi, Küçük Müezzîn Çelebi, Gülcübaş zâde, Murad Ağa, Mehmed Bey-Antâbî, Muharrem Ağa, Müezzîn Mustafa Ağa, Memîş Ağa, Musallî Efendi, Mahmûd Çelebi, Mustafa Ağa, Mûsikî Nâibi Mustafa Efendi, Mecdî Efendi, Molla Mehmed Efendi, Mahmûd Ağa, Nazîm Çelebi, Nazîrîzâde, Nazîm Efendi, Nâbî Efendi, Nâzım Çelebi, Na'thân Abdî, Nasuh Paşazâde Ömer Bey, Na'lçe Efendi, Yûsuf Çelebi, Yahyâ Çelebi [Diyarбекrî], Yahyâ Çelebi.

⁴⁴ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 1739), vr. 38b.

yazarken şahısları ilmi mevki ve bestekârlıktaki başarıları yönünden objektif bir tasnife tabi tutmuştur.⁴⁵ Aynı şekilde Es'ad Efendi'nin tezkiresine kaydedeceği bestekârları belirlerken benimsediği kıstaslardan yola çıkarak, geleneksel anlayışa göre icra edilen mûsikîyi tercih edilir kılan şeyin “mûsikî kurallarına uygunluk” ve “ehil kişilerden oluşan ve kolektif bir jüri görevi yerine getiren mûsikî camiası tarafından beğenilmesi” olduğunu ifade edebiliriz.⁴⁶ *Atrabü'l-âsâr*'da sadece dini eser besteleyen bestekârlara mesela Kutbünnâyî Osman Dede'ye veya dönemin önemli dini mûsikî bestekârlarına yer verilmemesi bu kıstaslara uymadığı için değildir. Çünkü Es'ad Efendi'nin yetiştiği sosyal çevre ve rütbe itibarıyla hâfızasındaki repertuarın saray merkezli⁴⁷ olması muhtemeldir. Ayrıca eserini bir fasıl mûsikîsi bestekârları temelinde işlemiştir. Dolayısıyla her ne kadar döneminin ve Türk din mûsikîsinin en kudretli mûsikîşinaslarından olan Osman Dede'yi alması saray ve fasıl bağlamında beklenmemelidir. Kaldı ki tezkireye aynı zamanda ilâhî, savt, tesbih, mi'râciyye gibi dini türlerde de eser besteleyen altı kişiyi almış olmasına rağmen (Derviş Ali Şîruganî, Odabaşızâde Mehmed Efendi, Osman Çelebi, Şîve Ahmed Çelebi, Kazzaz Hasan Çelebi ve Niznâm Yusuf Çelebi) onların dini bestelerinden söz etmemiş ve dahası eserinde dini bir güfteye yer vermemiştir. Güftesini paylaşmayıp sadece Niznâm Yusuf Çelebi'nin mi'râciyyesinden bahsetmesi bu cümleden hariçtir.

Es'ad Efendi'nin saray merkezli bir hayat yaşaması onun bahsettiği mûsikînin tamamen saray odaklı olduğu anlamına gelmemelidir. *Atrabü'l-âsâr*'daki meslek dağılımı, mûsikînin değerinin padişahın kişisel beğenilerinden öte padişahın da içinde bulunduğu geniş bir mûsikî kamuoyu beğenisine ve onayına ve geleneksel mûsikî kurallarına uygunluğuna bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁸ Nitekim esas meslekleri ya da esas faaliyet alanları belirtilen altmış altı bestekârdan sadece on beş tanesinin saraya mensup veya hayatlarının bir bölümünde sarayda müzikle ilgili bir görevde bulunduğu görülmektedir.

Es'ad Efendi'nin esas mesleklerini aktardığı bestekârları göz önünde bulundurursak Türk müziğinin dini temelli olduğunu ve din adamlarının mûsikîde lokomotif görevi üstlendiklerini görürüz. Es'ad Efendi saray imam ve müezzininden, mahalle câmisi imam, müezzin ve vâizine, hâtipten şeyhülislâma kadar çok sayıda mûsikîşinas din adamından bahsetmektedir.⁴⁹ Meslekler içerisinde en kalabalık grup 26 kişi ile (16 kişi tarikat ehli, 10 kişi imam, vâiz, müezzin gibi çeşitli din görevlileri) dini meslek grubudur.⁵⁰ Din adamı veya ulema olmasa da “hâfız” olan beş kişi vardır. Madde başı kısmında unvan olarak “na'thân” yazan 1 kişi mevcuttur. Bu rakamlar besteciler içerisinde ciddi bir

⁴⁵ Özcan, “Osmanlı Döneminde Yazılmış Yegâne Mûsikîşinaslar Tezkiresi: Atrabülâsâr”, 50; Gözde Çolakoğlu Sarı, “Osmanlı-Türk Müziği'nde Padişahların İzleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 35 (2014), 58.

⁴⁶ Onur Güneş Ayas, *Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik Ve Değişim: Erken Cumhuriyet Dönemi Müzikte Batılılaşma Politikalarına Karşı Uyum Ve Direnç Örüntüleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 382 s./224-225.

⁴⁷ Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 104.

⁴⁸ Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 208.

⁴⁹ Hüseyin Akpınar, “Osmanlı'da Mûsikîşinas Din Görevlileri”, *Geçmisten Günümüze Uluslararası Dinî Müzik Sempozyumu* (Amasya: Amasya Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 2017), 446.

⁵⁰ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 43.

yekûnu karşılamaktadır. Ayrıca tezkirede madde başı olarak “derviş” veya “şeyh” önağıyla 12 kişi; madde içerisinde ise “zâkir/zâkirbaşi” olarak 2 kişi kaydedilmiştir. Bunların yanı sıra Mevlevî, Halvetî, Celvetî, Nakşibendî, Bayramî, Gülşenî başta olmak üzere 17 kişinin tasavvuf bağı dile getirilmektedir. En fazla müntesibi olan 10 kişi ile Mevlevîliktir. Bu durum Mevlevîliğin Türk müsikîsinin en kudretli taşıyıcısı olduğu ve mevlevîhanelerin bir konservatuar gibi vazife yaptığı bilgisini desteklemektedir.

17.yy.’da birçok saha gibi müsikî sahasında da Osmanlı Devleti’nin başkenti İstanbul, en büyük merkez olma yolundadır. Anadolu ve Rumeli’nin birçok müsikî meraklısı bilhassa bu şehre gelerek buradaki büyük sanatkârlardan istifade etme imkânı bulmuştur. Başta Bursa olmak üzere Edirne, Diyarbakır, Konya gibi şehirlerde de bu konuda geniş bir faaliyet mevcuttur.⁵¹ *Atrabü’l-âsâr*’da bestekârların doğum yerlerine ve yaşadıkları şehirlere baktığımızda bunu görmekteyiz. Zira bestekârlardan 63’ü İstanbul’da doğmuş, 78’i ise İstanbul’da yaşamıştır. İstanbul’u 8 kişi ile Diyarbakır⁵² ve 5 kişi ile Edirne takip etmektedir.

3.3. Güftekârlar

Atrabü’l-âsâr’da Abdülbâkî Arif Efendi dışında herhangi bir güftekar kaydı yoktur. Es’ad Efendi Niznâm Yusuf Çelebi’nin mi’râciyye türündeki bestesinden bahsederken Abdülbâkî Arif Efendi’yi güfte sahibi olarak zikreder.⁵³ Bu mi’râciyyenin güftesi, usûlü ve makam bilgisi kaydedilmediği yani bir manzume gibi bahsedildiği için güfte sayısına dahil etmiyoruz. Mi’râciyyenin haricindeki güftelerin bazılarını öncelikle dönemindeki ve yakın zamandaki diğer mecmualar ile divanları tarayarak güfte sahiplerini tespit edebildik. Mecmuada bulunan 167 güfteden 81’inin güfte sahibi bilinmemekte yani meçhuldür. Geri kalan 86 güftenin sahibi 52 kişidir. Bunlardan Şeyhülislâm Yahyâ Efendi’nin (Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi) 7; Fuzûlî, Hâfız-ı Şîrâzî ve Nâbî Efendi’nin 5; Vecîhî’nin 4; İsmetî ve Rûhî’nin 3; Ârif, Arzî, Bâkî, Dürri, Fasîhî, Nâilî, Râgıb, Sezâî-yi Gülşenî, Ulvî ve Veysî’nin 2; Ahreb, Atâyî, Azmi, Buhûrîzâde, Fâizî (Edirneli), Hakânî, Haşimizâde Yetimi, Hâtemî, Hayâlî Bey, Kabûlî, Kâf-zâde Fâizî, Kelim, Kudsizâde, Mekkî, Mestî, Mustafa İzzet Efendi, Nahîfî, Nasîbî Kâdî, Necâtî Bey, Nedîm, Nüzhet, Rahmî, Rif’atî, Rüşdî, Sa’dî, Said, Seyyid Nesîmî, Şehri, Şeyh Yûsuf-i Mevlevî-Çengî, Şeyhi, Tâhir Efendi, Verdi Yadermî ve Yahyâ Nazîm’in ise 1 güftesi mecmuada yer almaktadır.

3.4. Güfteler

Tezkirede 167 güfte bulunmaktadır. Buna Koca Osman Çelebi’nin bûselik makamında ve türkî darb usûlünde olan ancak güftesi yazılmayan ve “Niyaz-nâme” adıyla anılan kâr⁵⁴ dahildir. Şayet

⁵¹ Nuri Özcan, “XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dinî Müsikî”, *Osmanlı: Kültür ve Sanat X* (1999), 727.

⁵² *Atrabü’l-âsâr*’da yer verilen Diyarbakırlı müsikîşinaslar hakkında yapılan çalışmalar için bkz.: Harun Korkmaz, *Müsikî’nin Diyarbakır* (Diyarbakır: Diyarbakır Kayapınar Belediyesi Yayınları, 2018); Hüseyin Akpınar, “Şeyhülislâm Mehmed Es’ad Efendi’nin Atrabü’l-âsâr Fî Tezkiret-i Urefâi’l-edvâr Adlı Eserinde Diyarbakırlı Müsikîşinaslar”, *Diyarbakır: Alimler, Arifler, Edipler* (Ensar Yayınları, 2018), 239-247.

⁵³ Es’ad Efendi, *Atrabü’l-âsâr fî tezkiret-i urefâi’l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 37b.

⁵⁴ Es’ad Efendi, *Atrabü’l-âsâr fî tezkiret-i urefâi’l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 26b.

Abdülbâkî Arif Efendi'nin bir güftesi olarak zikredilse de sözleri yazılmayan ve usûl-makam bilgisi kaydedilmeyen Niznâm Yusuf Çelebi'nin mi'râciyye bestesi⁵⁵ de dahil edilirse sayı 168 olmaktadır.⁵⁶ Tezkirede ilk dikkat çeken husus güftelerdir. Tezkiredeki bütün bestecilerin en az bir bestesinin güftesi örnek verilmiştir. "Niyaz-nâme" ve mi'râciyye de dahil edilirse Koca Osman Çelebi ve Niznâm Yusuf Çelebi'den 3; altmış altı kişiden 2 ve otuz kişiden 1 örnek bulunmaktadır. Tezkirede anılan üç eserin notası günümüze gelebilmiştir. Bu eserler Ebubekir Ağa'nın hüseyinî murabbai: "Seninçün hâb-ı râhat çeşm-i giryânımla düşmendir",⁵⁷ Kara Mehmed'in bayatî murabbai: "Rûşen olmaz şâm-ı bahtım subh-ı vuslat neylersin", Kapudanzâde Ahmed Efendi'nin rehâvî murabbai: "Seyr et izâr-i yâr-i hatt-ı müşkbâr ile"⁵⁸ dir.⁵⁹ Recep Uslu, bu eserlerden son ikisinin notasını bulamadığını ifade etmektedir.⁵⁹

Bir güfte mecmuası yazıldığı dönemin ve nisbeten öncesinin mûsikî ve edebiyat dünyasını yansıtır. Es'ad Efendi'nin verdiği güfteler 1603–1730 yılları arasında bestelenmiş eserlerdir. Bu besteler hem onun kendi mûsikî dağarcığının değerli bir bölümünü hem saray çevrelerince sevilen, besteleri tutulan bestekârları hem de en çok beğenilen fasıl mûsikîsi repertuarını tanıtmaktadır. Bu eserlerin önemli bir bölümü saray fasıllarında da rağbet gören parçalardır.

Atrabü'l-âsâr'daki güftelerden on dördü Farsça geri kalanı Türkçe'dir. Bu durum bize artık bir ilim ve sanat merkezi olan İstanbul'un dolayısıyla Türkçe'nin egemenliğini göstermektedir. Mevlevî âyini ve kâr türlerinin genelde Farsça güfteler tercih ettiğini biliyoruz. Ama 17. ve 18. yy.'lara gelindiğinde artık Farsça egemen müzikal dil olmaktan çıkmıştır. Farsça, fasıl mûsikîsi içerisinde ya kişisel bir tercih ya da nostaljik bir ciddiyet belirtmek için, dini mûsikîde ise Mevlevî âyinlerinde kullanılan güftelerde zorunlu görüldüğü için dil varlığını sürdürebilmiştir.⁶⁰

Besteli bir eserin intikal süreci güfte mecmualarından takip edilebilir ve mecmualar içerdikleri malumatla birbirlerine kaynaklık edebilirler.⁶¹ *Atrabü'l-âsâr*'da bunun örneklerini de görmekteyiz. Söz gelimi Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'nin mecmuası'nda "Meyân-ı lücce-i firkatde kaldı keşf-i dil" ilk mısralı eser hicaz makamında ve düyek usûlünde olup bestekâr bilgisi meçhul iken⁶² *Atrabü'l-âsâr*'da aynı makam ve usûlde bestekârı Derviş Sadâyî⁶³ olarak kayıtlıdır. Burada *Atrabü'l-âsâr*, *İtrî mecmuası*'ndaki bilinmezliği çözmüş ve ona kaynaklık ederek bir bestekârı ortaya çıkarmıştır. Diğer bir örnek *Atrabü'l-âsâr*'da Hâfız Kömür'ün ırak makamında ve nîm-devir usûlünde bestelediği "Dil-i

⁵⁵ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 37b.

⁵⁶ Çalışmanın sonunda verilen "güfteler tablosu"na "Niyaz-nâme" başlıklı kâr alınmış fakat Abdülbâkî Arif Efendi'nin mi'râciyye güftesi, makam bilgisi verilmediği ve sözleri yazılmadığı için alınmamıştır.

⁵⁷ Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, 121.

⁵⁸ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 18.

⁵⁹ Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 105.

⁶⁰ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 77.

⁶¹ Bu konu ve genel olarak güfte mecmualarının Türk mûsikîsi tarihi açısından önemi hakkında detaylı bilgi için bkz.: Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*.

⁶² Buhûrîzâde Mustafa İtrî, *Mecmuat'ül Eş'ar ve Şarkı* (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 5525), vr. 233b.

⁶³ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 17b.

âşüfte kim ol anberîn-gîsûya bağlanmış⁶⁴ ilk mısralı eser Hasan Sezâi-yi Gülşenî'nin olduğu tahmin edilen⁶⁵ 1734 tarihli mecmuada “Güfte-i Nâilî” ve beste “Hâfız” kaydıyla⁶⁶ geçmektedir. İki mecmuada birbirine kaynaklık ederek güfte sahibi ve bestekâr kimliğini aydınlatmıştır. Mecmualar bazen birbirine biyografik kaynak da olabilir. Yani mecmuada geçen zat hakkında biyografik bilgi sunarak kapalılığı giderebilir. Aynı mecmualardan bir örnek daha verelim: *Atrabü'l-âsâr*'da Musallî Efendi'nin hüseyinî makamında ve devr-i kebîr usûlünde bestelediği “Şimdi meyli gönlümün bir serv-i hoş-reftâredir”⁶⁷ ilk mısralı eser, 1734 tarihli Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada “Edirnevî Musallî Efendi”⁶⁸ olarak kayıtlıdır. Musallî Efendi'nin künye bilgisini veren bu ifade onu tanıtıcı önemli bir malumdur.⁶⁹

3.5. Makamlar

Bir güfte mecmuasındaki makam külliyyatı dönemin mûsikî nazariyatı için son derece önemlidir. Mecmuanın kaleme alındığı çevrenin mûsikî birikimi, mûsikî anlayışı, makam çeşitliliği ve dağarcığı günümüze önemli veriler sunmaktadır. *Atrabü'l-âsâr*'da dikkat edilen hususlardan birisi de eserlerin makam ve usûlleridir. Es'ad Efendi hiçbir zaman bir besteciden aynı makamda veya aynı usûlde iki eser örneği vermemiştir.⁷⁰ Dolayısıyla tezkirede geçen makamlar ve usûller dönemin mûsikî atlasını oluştururken son derece kıymetli sonuçlar barındırmaktadır.

Mecmuada hüseyinî 26; nevâ 16; aşiran ve segâh 10; bayatî 9; acem ve sabâ 8; eviç, irak ve uşşak 7; babatâhir, kürdî ve muhayyer 6; hicaz 6; nişâbur 4; arazbar, mâhur ve uzzâl 3; acem-aşiran, ısfahan, muhayyer-bûselik, nikriz, nühüft, rast ve rehâvî 2; bestenigâr, bûselik, hisar, hüzzam, irak-ı muhâlif, nevrûz-ı acem, rûy-i irak ve şehnaz 1 olmak üzere 33 farklı makamda eser kaydedilmiştir. Makam dağılımının günümüz makam algısına nazaran farklı şeyler söylediği duyulmaktadır.

Yüzyılın öne çıkan mecmualarının üçü (Hâfız Post, Kantemiroğlu ve Es'ad Efendi mecmuaları) ortak değerlendirildiğinde kullanılan makamların hemen hemen aynı olduğunu görmekteyiz. En sık kullanılan ilk on makam içerisinde yer alan sekiz makamdaki eserlerin (hüseyinî, nevâ, segâh, bayatî, acem, sabâ, eviç ve irak) toplamdaki payları birbirlerine çok yakındır. Dolayısıyla Es'ad Efendi'nin *Atrabü'l-âsâr*'da sunduğu güfteler seçkisinin makam kullanımı kıstası açısından dönemin genel repertuarının makam yelpazesinden kayda değer ölçüde ayrılmadığını söylemek mümkündür.⁷¹ Yani

⁶⁴ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 13a.

⁶⁵ Recep Uslu ve Serçin Erden, Ali Emiri Manzum 736 nolu mecmuanın mürettibini Hasan Sezâi-yi Gülşenî olarak kabul ederken Harun Korkmaz, bu ihtimalin çok zayıf olduğunu ve mürettibin bilinemediğini delilleriyle ortaya koyar. Biz çalışmamızda bu mecmuadan “Millet Kütüphanesi 736” olarak bahsedeceğiz. Bkz.: Serçin Erden, *Hasan Gülşenî'nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004); Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 187; Korkmaz, *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*, 128.

⁶⁶ *Mecmû'a-i Eş'âr* (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum, 736/1), vr. 225a; Serçin Erden, *Hasan Gülşenî'nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi*, 234; Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 135.

⁶⁷ Es'ad Efendi, *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr* (Türkçe Yazma, 6204), vr. 31b.

⁶⁸ *Mecmû'a-i Eş'âr* (Ali Emiri Manzum, 736/1), vr. 149a; Erden, *Hasan Gülşenî'nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi*, 190; Uslu, *Esad Efendi'nin Atrabu'l-âsâr Çevirisi*, 146.

⁶⁹ Çalışmanın sonunda verilen “güfteler tablosu”nun “açıklamalar” sütununda mecmuaların birbirine kaynaklığına dair çok sayıda örnek görülebilir.

⁷⁰ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 118.

⁷¹ Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 202-204.

başta *Atrabü'l-âsâr* ve diğer iki mecmuadaki makamların bize 18. yy. Osmanlı mûsikîsi makam bilgisini sunduğunu söyleyebiliriz.

3.6. Usûller

Tezkirede evfer 21; çenber 19; devr-i revân, semâi ve zencir 15; hafif 14; sakîl 12; muhammes ve nîm-devir 9; devr- i kebîr 8; darb-ı fetih 6; fer`, remel ve türkî darb 4; hâvî 3; berefşan, darbeyn, düyek, evsat, fahte, firenkçîn, hezec, nîm-fahte ve nim-sakîl 1 olmak üzere toplam 24 farklı usûl kullanılmıştır. Bunlar içerisinde en fazla evfer ve en az düyek usûlüne yer verilmesi dikkat çekicidir.

Makamlarda olduğu gibi usûllerde de Hâfız Post, Kantemiroğlu ve Es'ad Efendi mecmualarını ortak değerlendirebiliriz. Ancak *Atrabü'l-âsâr*'daki eserlerin usûllerini Kantemiroğlu'nun yazdığı peşrev ve saz semâileriyle değil sadece *Hâfız Post mecmuası* ile karşılaştırmak gerekir. Hatta Ali Ufkî'nin *Mecmûa-i Sâz ü Söz*'ünü de katarsak peşrev ve saz semâisi ağırlıklı bu mecmualardaki usûl kullanımıyla sözlü eserlerdeki arasında epey önemli farklar bulunduğunu görmekteyiz. Bunları bir arada değerlendirdiğimizde düyek ve devr-i kebîr gibi usûllerin öncelikle saz eserlerinde ve peşrevlerde kullanıldığını ancak sözlü eserlerde pek rağbet edilmediğini söyleyebiliriz. Bunun aksi olarak evfer usûlüne sözlü repertuarda sıkça başvurulduğunu fakat sazlı repertuarda neredeyse hiç yer verilmediğini ifade edebiliriz. Neticede *Atrabü'l-âsâr* ve *Hâfız Post mecmuası* olarak bakarsak iki derleme arasında geniş çaplı bir uyum ve anlamlı bir örtüşme bulunduğunu görmekteyiz.⁷²

Es'ad Efendi'nin kendi kişisel zevklerini ve İstanbul merkezli olması hasebiyle dönemin mûsikî beğenisini yansıttığını düşündüğümüz güfte repertuarının hem bestekâr hem makam hem de usûl açısından yüzyılın Osmanlı-Türk mûsikîsi repertuarını ve nazariyatını tam olarak aksettirdiğini söylemeliyiz.

Sonuç

Bir ilim dalının tarihine hakkıyla vâkıf olmak için o ilmin âlimlerini bilmek elzemdır. İlim geleneğimizde bu sebeple birçok biyografik eser kaleme alınmıştır. Bu türden terceme-i hallere tezkire denilmektedir. Mûsikî ilminde yazılan tezkirelerin pek revaç bulmadığı âşikârdır. Akla gelen ilk tezkire, ilmiye sınıfına mensup bir şeyhülislâm olan Mehmed Es'ad Efendi'nin 1728-1730 yıllarında kaleme aldığı *Atrabü'l-âsâr*'dır. Osmanlı döneminde yazılmış ilk mûsikîşinaslar tezkiresi olarak ünlenen *Atrabü'l-âsâr* 17. ve 18. yy. mûsikî tarihine ışık tutan en önemli yazılı kaynaklardandır. Onun yegâne mûsikîşinas tezkiresi olduğu malumatı ise yeni araştırmalarla değişebilir. Zira bu yönde bir lisansüstü tez ve şahsi koleksiyonumuzda bazı mecmualar vardır. Hasılı *Atrabü'l-âsâr* bu yüzyıllara dair yapılan çalışmalarda ana başvuru kitaplarından birisidir. Dolayısıyla *Atrabü'l-âsâr* üzerine de bugüne değin birçok çalışma yapılmıştır. Esrar Dede, Veled Çelebi [İzbudak], Hüseyin Sadettin Arel, Suat Ulusoy, Saadettin Nüzhet Ergun, Nuri Özcan, Hakkı Tekin, Zeynep Sema Işık, Recep Uslu ve Cem Behar bu isimlerden bazılarıdır. Bu çalışmaların geneli eserin önemine değinerek tanıtım ve/veya metin-çeviri üzerine yoğunlaşmıştır. Eseri müzikoloji yönünden farklı boyutlarıyla inceleyen iki isim ise Recep Uslu

⁷² Behar, *Şeyhülislâm'ın Müziği*, 204-205.

ve Cem Behar olmuştur. Biz de bu iki ismin kısmen değindiği bir konuyu esas odak noktası yaparak *Atrabü'l-âsâr*'ın güftelerini ele aldık. Zira çalışmamızda esas alınan İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 6204 ve 1739 nolu nüshalara göre *Atrabü'l-âsâr* içerdiği 167 beste güftesi ile (Koca Osman Çelebi'nin "Niyaz-nâme" adıyla anılan kâr'ı bu sayıya dahildir. Niznâm Yusuf Çelebi'nin mi'râciyye bestesi de dahil edilirse sayı 168 olmaktadır.) bir güfte mecmuası mahiyeti taşımaktadır. Ne var ki güfte mecmuaları bir kişinin bir amaca dönük repertuar oluşturmak veya sadece hatırlamak maksadıyla kaydettiği güftelerden oluşan not defterleridir. Burada güftelerin bir mısraı ya da beyti değil en azından icra edildiği kadarıyla birkaç mısraı/ beyti kaydedilir. Ancak *Atrabü'l-âsâr*'daki güfteler hatırlatma amacı gütmeyen bir bestekârın belki de o bölgede en çok bilinen bir-iki bestesine ait güftenin ilk iki mısraından veya ilk beytinden oluşmaktadır. Amaç bir güfte mecmuası tertip etmek değil bir tezkire yazmaktır. Güfte külliyyatının oluşması ise bu sürecin doğal bir sonucudur. Hatırlatmadan ziyade kendi dönemine kadarki repertuar külliyyatını yansıtan antoloji vasıflı güfte mecmualarını ise daha sonraki devirlerde görmekteyiz. Esasen *Atrabü'l-âsâr* bu yöndeki mecmuaların -hacimli olmasa da- bir nevi ilklerinden şeklinde telakki edilebilir.

Atrabü'l-âsâr'a bir güfte mecmuası penceresinden bakınca içerisinde 98 bestekâra ait 33 farklı makam ve 24 ayrı usûlde bestelenmiş 167 eserin güftesine yer verildiğini görmekteyiz. Zengin bir muhteviyata sahip olan mecmuanın bir kişi haricinde (Abdûlbâkî Arif Efendi) güftekar kaydı taşımaması ise dönemin güfte mecmuası geleneğiyle uyumludur. Mecmuadaki güftelerin 81'inin meçhul, diğer 86'sının ise 52 farklı güftekar'dan alındığı diğer kaynaklardan taranarak tarafımızca tespit edilmiştir.

Bestekârların ve eserde kaydedilen beste türleri ile güftelerin ortak yönü dindışı sahada olmalarıdır. Bu nedenle mecmuada sadece dinî eser besteleyen bestekârlar (Kutbünnâyî Osman Dede gibi) veya ilâhî, savt, tesbih, mi'râciyye, na't gibi beste türlerinden herhangi biriyle bestelenmiş güfte örnekleri mevcut değildir. Bu özellikleriyle *Atrabü'l-âsâr*'ın kayda değer derecede zengin bir fasıl mecmuası olduğunu söyleyebiliriz.

Atrabü'l-âsâr içerdiği bilgilerle artık İstanbul merkezli bir Osmanlı mûsikî geleneğinin ve Türkçenin egemen olduğu bir mûsikî dilinin hâkimiyetini ortaya koymaktadır. Ayrıca tekkelerin, mutasavvıfların ve din adamlarının mûsikîmizin temel köklerinden ve taşıyıcılarından olduğunu ispat etmektedir.

Kaynaklar

- Akpınar, Hüseyin. “Osmanlı’da Müsikîşinas Din Görevlileri”. *Geçmisten Günümüze Uluslararası Dini Müsikî Sempozyumu*. 445-453. Amasya: Amasya Üniversitesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 2017.
- Akpınar, Hüseyin. “Şeyhülislâm Mehmed Es’ad Efendi’nin Atrâbü’l-âsâr Fî Tezkiret-i Urefâi’l-edvâr Adlı Eserinde Diyarbakırlı Müsikîşinaslar”. *Diyarbakır: Alimler, Arifler, Edipler*. ed. İbrahim Özcoşar vd. 239-247. İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.
- Altuner Üzer, Nuran. *Safayi ve Tezkiresi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1989.
- Ayangil, Ruhi. “XVII. Yüzyılda Türk Musikisi”. *Türkler*. ed. Hasan Celal Güzel vd. 12/433-442. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Ayas, Onur Güneş. *Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik Ve Değişim: Erken Cumhuriyet Dönemi Müzikte Batılılaşma Politikalarına Karşı Uyum Ve Direnç Örüntüleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Aydemir, Yaşar. “Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü”. *Bilgi* 19 (2001), 147-155.
- Azizzâde Hüseyin Râmiz Efendi. *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, 762.
- Bayraktar, Şükrü. “Şeyhülislam Esad Efendi”. *Musiki Mecmuası* 126 (1958), 177.
- Behar, Cem. *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1998.
- Behar, Cem. *Şeyhülislâm’ın Müziği*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Behar, Cem. *Zaman, Mekân, Müzik*. İstanbul: Afa Yayınları, 1993.
- Buhûrîzâde Mustafa İtrî. *Mecmuat’ül Eş’ar ve Şarkı*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 5525.
- Bursalı Mehmet Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. ed. Mustafa Çiçekler. haz. M. A. Yekta Saraç. 3 Cilt. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.
- Ciğâ, Özkan. “Mevlâna Müzesi Kütüphanesinde Kayıtlı 1626 Numaralı İlâhî Mecmûası”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/17 (2016), 85-102.
- Doğan, Muhammed Nur. “Esad Efendi, Ebûishakzâde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/338-340. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Doğrusöz, Nilgün. *Hâfız Post Güfte Mecmuası (Türkçe Güfteler)*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- Ebubekir Ağa. *Fasıl Mecmuası*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 5658.
- Erden, Serçin. *Hasan Gülşenî’nin Güfte Mecmuası ve İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. “Esad (Şeyhülislam, Ebu İshakzâde)”. *Türk Şairleri*. 4/1329-1335, ts.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. *Türk Musikisi Antolojisi: Dini Eserler*. 2 Cilt. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1942.

- Es'ad Efendi, Mehmed. *Atrabü'l-âsâr fî tezkiyeti urefâi'l-edvâr*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 6204.
- Es'ad Efendi, Mehmed. *Atrabü'l-âsâr fî tezkiyeti urefâi'l-edvâr*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 1739.
- Gerigören, (Hüseyin Sadeddin Arel). "Tarihten Birkaç Satır". *Musiki Mecmuası* 8 (1948), 22.
- Hekimbaşı Abdülaziz Efendi. *Mecmûatü'l-Letâif sandûkatü'l-meârif*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 3866.
- İnce, Adnan. *Salim Tezkiresi: İnceleme-Transkripsiyonlu Metin*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1977.
- Katkıcı, Kübra Zeynep. *Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi'nin Güfte Mecmuası (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin)*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kobalas, Tamer. *Anonim Olan Tezkire-i Mûsikîşinâsân Adlı Eserin İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Korkmaz, Harun. *Mûsikî'nin Diyarbakır*. Diyarbakır: Diyarbakır Kayapınar Belediyesi Yayınları, 2018.
- Korkmaz, Harun. *The Catalog of Music Manuscripts in Istanbul University Library (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Musiki Yazmalarının Kataloğu)*. Cambridge: Harvard University The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, 2015.
- Korkmaz, Harun. *Türk Musiki Tarihinin Kaynağı Olarak Güfte Mecmuaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Mecmû'a-i Eş'âr*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum, 736/1.
- Musiki Mecmû'ası*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum, 759.
- Müstakîmzâde Süleymân Sâdeddîn Efendi. *Mecmû'a-i İlâhiyât*. nşr. Derviş Halil bin İbrahim. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 03397.
- Özcan, Nuri. "Atrabü'l-âsâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/85-86. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Özcan, Nuri. "Osmanlı Döneminde Yazılmış Yegâne Mûsikîşinaslar Tezkiresi: Atrabülâsâr". *İlim ve Sanat* 31 (1992), 49-52.
- Özcan, Nuri. "XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dinî Mûsikî". *Osmanlı: Kültür ve Sanat X* (1999), 722-734.
- Özkan, İsmail Hakkı. "Güfte". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/217-218. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983.
- Sarı, Gözde Çolakoğlu. "Osmanlı-Türk Müziği'nde Padişahların İzleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 35 (2014), 52-65.

- Seyyid Mehmed Hâşim. *Hâşim Bey Mecmuası*. İstanbul: 2. Baskı, 1280.
- Sümbüllü, Hasan Tahsin. “Mehmet Rıfat Bey’in Hazırladığı Yeni Şarkı Mecmuası Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 46 (2011), 333-357.
- Şarkı Mecmuası [Mecmua-yı Râkım]*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 3533.
- Tekin, Hakkı. *Şeyhü’l-islâm Esad Efendi Ve Atrabü’l-asâr Fî Tezkiret-i Urefâi’l-edvâr Adlı Eseri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1993.
- Tezkire-i Mûsikîşinâsân*. Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3655.
- Uslu, Recep. “Türk Müziği Eğitim Tarihinde Güfte Mecmuaları ve İnceleme Esasları Üzerine Tespitler”. *Müzikte 2000 Sempozyumu*. 158-168. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.
- Uslu, Recep. *Esad Efendi’nin Atrabu’l-âsâr Çevirisi*. İstanbul: Çengi Yayınevi, 2015.
- Uzun, Mustafa İsmet. “Mecmua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/265-268. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı”. *Belleten* XLI/161 (1977), 78-114.
- “Faydalı Bilgiler: Etrab-ül-âsar’daki Bestekârların İsimleri”. *Musiki Mecmuası* 46 (1951), 24-26.
- <https://divanmakam.com.tr>. Erişim 24 Mayıs 2024.

Ek: *Atrabü'l-âsâr fî tezkiireti urefâi'l-edvâr*'da Yer Alan Güfteler

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
1	Eşkim dökilür hasret ile çeşm-i terimden Bir lahza nihân olsa cemâlin nazarımdan	Hüseynî	Sakîl	Arzî	Âhenî Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri İstanbul'dur.
2	Her geh ki gül hasret ola bülbüle mahsûs Gülşende olur nâle-i bülbül güle mahsûs	Nühüft	Remel	Meçhul	Âhenî Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri İstanbul'dur.
3	Ey gonçe-i nev- demide-i gül-şen-i râz Vey mâ-hasal-ı bârika-i bâğ-ı niyâz	Bayatî	Evfer	Ahreb	Ahmed Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Selânik olarak belirtilmiştir. <i>Hâfız Post</i> <i>mecmuasında</i> bestekâr kaydedilmemişken Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr olarak “Hâfız” yazılıdır.
4	Düşdükçe yolun bâd-ı sabâ kûy-ı nigâra Lutf eyle irişdür haberin bu dil-i zâra	Nevâ	Sakîl	Meçhul	Ahmed Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Selânik olarak belirtilmiştir. Bu güfteye Muallim İsmail Hakkı Bey tarafından muhayyer makamında ve yürük semâi usûlünde yapılan bestenin notası mevcuttur.
5	Kızırır bâdeden ol nergis-i mestâne biraz Mey-i nâb içse gözi mâ'il olur kâna biraz	Uşşak	Darb-ı Fetih	Bâkî	Ahmed Ağa el- Mehter	Edirne'lidir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada ısfahan makamında ve darb-ı fetih usûlünde bestekâr “İsmail Çavuş” adına kayıtlıdır.

⁷³ *Atrabü'l-âsâr*'da güftekâr kaydı yoktur. Bu sütundaki güftekârlar tarafımızca diğer güfte mecmuaları ve divanlar taranarak tespit edilmiştir.

⁷⁴ Bu sütundaki bilgiler, öncelikle bir bestekâra dair sadece *Atrabü'l-âsâr*'da yer alan ve o bestekârı tanıtan öz bilgilerden oluşmaktadır. Ayrıca bir satırda yer alan sütunlara ait (güfte, makam, usûl, bestekâr) bilgiler bazı kaynaklar taranarak tedkik edilmiş eğer farklılık varsa “açıklamalar” kısmına eklenmiştir. Söz gelimi bir kaynaktaki bestekâr bilgisi, *Atrabü'l-âsâr*'dan farklı şekilde ise -tespit edilebildiği kadarıyla- “açıklamalar”da belirtilmiştir. “Açıklamalar” bölümünde güftekârlara dair hiçbir bilgiye (110. güfte hariç) yer verilmemiştir. Kaynaklar şunlardır: *Hafız Post Mecmuası*, (Topkapı Sarayı, Revân Köşkü, 1724); *İtrî Mecmuası* (İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 5525); *Mecmû'a-i Eş'âr*, (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum, 736/1); *Hekimbaşı Mecmuası* (İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazma, 3866); *Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi Mecmuası* (Harun Korkmaz Şahsî Koleksiyonu); *Şarkı Mecmuası*, (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 3533); *Musiki Mecmû'ası*, (Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum, 759); *Hâşim Bey Mecmuası* (2. Baskı, İstanbul: 1280); <https://divanmakam.com.tr>. (Erişim 24 Mayıs 2024). Burada yer alan bahse konu kaynakların geneli yazma nüshalardan bizzat incelenmiş; bir kısmı ise haklarında yapılan ve “kaynaklar” kısmında zikredilen kitap ve tez çalışmalarından aktarılmıştır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
6	Zerre denlü ‘âşîka himmet olursa yârdan Bir değil yüzbin olursa, gam yimez ağyârdan	Sabâ	Devr-i Kebîr	Meçhul	Ahmed Ağa el- Mehter	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Edirnelidir.
7	Bütân ol kâkül-i ‘anber-şemîme mübtelâdır hep Gazâlân-ı harem pâ- beste-i dâm-ı cefâdır hep	Hüseyinî	Evfer	Ârif	Ahmed Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Nâ’ne namıyla bilindiğinden ve Galata doğumlu olduğundan bahsedilmektedir.
8	Bahâr geldi bu fasl-ı ferah-fezâ düşmez Kenâre ‘azm idelim böyle bir hevâ düşmez	Hüseyinî	Muhammes	İsmetî	Ahmed Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Nâ’ne namıyla bilindiğinden ve Galata doğumlu olduğundan bahsedilmektedir.
9	Alup yine eline câm-ı zer-nigârını gül Safâ ile geçirir mevsim-i bahârını gül	Aşiran	Zencir	Meçhul	Ahmed Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da mahlası Verdî, doğum yeri Diyarbakır olarak kayıtlıdır. Kemanî/Rebabî olduğu belirtilmiştir.
10	Nesîm-i bü’l-heves gîsû-yı cânânımdan el çeksün Çeker bir gün nedâmet, âh u efgânımdan el çeksün	Babatâhir	Çenber	Verdi	Ahmed Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da mahlası Verdî, doğum yeri Diyarbakır olarak kayıtlıdır. Kemanî/Rebabî olduğu belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr olarak “Diyarbakır” kayıdı vardır.
11	Reftîm ü bürdîm dağ-ı tû berdil Vâdî be-vâdî menzil be-menzil	Arazbar	Nîm-devir	Meçhul	Ali Paşa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Sultan Mehmed Han dönemi Basra Valisi olduğu belirtilmiştir. Hekimbaşı mecmuasında bestekâr için “Abd-i Ali” kaydı düşülmüştür.
12	O şâhun bezmine din gelmesün ağyâra yer yoktur Gönül bağ-ı İrem’dür gülşeninde hâra yer yoktur	Nevâ	Evfer	Rûhî	A`mâ İbrâhim Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri İstanbul- Kocamustafapaşa’dır ve neyzendir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
13	İrişdi mevsim-i gül seyr-i gülistân ide gör Geçirme fırsatı gel ‘ayş-ı câvidân ide gör	Hüseynî	Zencir	Meçhul	A`mâ İbrâhim Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri İstanbul-Kocamustafapaşa’dır ve neyzendir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> uşşak makamında ve “Kadrî” isimli bir bestekâra kayıtlıdır. Aynı güfteye Dede Efendi bestenigâr bir beste yapmıştır.
14	Cân kalmadı bes ki nâle kıldım sensiz Hicrân elemi şimdi bildim sensiz	Aşiran	Semâi	Meçhul	Andelib	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri Ruscuk beldesi, yaşadığı yer İstanbul olarak belirtilmiştir.
15	Hüsn kim gâliye vü gâzeden imdâd ister İstemez dil anı bir hüsn-i Hudâ-dâd ister	Nevâ	Evfer	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (Zekeriyâzâde)	Andelib	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri Ruscuk beldesi, yaşadığı yer İstanbul olarak belirtilmiştir.
16	Güşâd olur gül-i bahtım tebessüm ittikçe Açıldı gonca-i tab`ım terennüm ittikçe	Rûy-i Irak	Zencir	Meçhul	Ârif Efendi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da ismi Abdülbâki, doğum yeri İstanbul-Kasımpaşa, yaşadığı yer İstanbul-Lâleli olarak belirtilmiştir.
17	Kanda varsa ‘âşık-ı bî-çâre cânânın arar Derd ile bîmâr olan elbetde dermânın arar	Aşiran	Hafif	Nahîfî	Avvâd Mehmed Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri İran, yaşadığı yer İstanbul olarak belirtilmiştir. Udî’dir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada acem-aşiran makamında ve bestekâr “Karakız” şeklinde kayıtlıdır.
18	Lâleler bezm-i çemende câm-ı ‘işret gösterir Devletinde hüsv-i gül ‘ayşa ruhsat gösterir	Bayatî	Devr-i Kebîr	Bâkî	Avvâd Mehmed Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri İran, yaşadığı yer İstanbul olarak belirtilmiştir. Udî’dir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> muhayyer makamında ve çenber usûlünde olup bestekâr kaydı olarak “İtrî” yazılıdır.
19	Ne açıldık fezâ-yı gülşene gül- pîrehanlerle Ne salındık murâd üzre boyı serv-i semenlerle	Nişâbur	Nîm-devir	Meçhul	Baba Nevâyî	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri Haleb-Şehbâ, yaşadığı yer İstanbul olarak belirtilmiştir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
20	Didim hüsnün berâtında nedir zülf- i siyâh egri Didi bu Rûm'dur bunda olur tuğrâ-yı şâh egri	Şehnaz	Evfer	Necâtî Bey	Baba Nevâyî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Haleb-Şehbâ, yaşadığı yer İstanbul olarak belirtilmiştir.
21	Sirişk-i çeşm-i hünînim ol âfet- mevc-i deryâdur Ki her kim katre-i eşkimde bin düzeh hüveydâdur	Hüseynî	Darb-ı Fetih	Yahyâ Nazîm	Buhûrîzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mustafa, mahlası İtrî, doğum yeri İstanbul-Yaylak olarak belirtilmiştir.
22	Dil-ber dile dil dil- ber-i fettâna münâsib Gül bülbüle bülbül gül-i handâna münâsib	Muhayyer	Fahte	Buhûrîzâde	Buhûrîzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mustafa, mahlası İtrî, doğum yeri İstanbul-Yaylak olarak belirtilmiştir.
23	Ruhun bir lâle-i terdir ne lâle lâle-i hamrâ Hatın bir tâze `anberdir ne `anber `anber-i sârâ	Nevâ	Sakîl	Meçhul	Cevher Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin müntesibi olduğu belirtilmektedir.
24	Gönlüm heves-i zülf-i siyeh-kâre düşürdüm Mürg-i dilimi sahn-ı çemen-zâre düşürdüm	Nikriz	Muhammes	Meçhul	Cevher Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin müntesibi olduğu belirtilmektedir. Zekai Dede'nin hisar-bûselik bestesinin notası mevcuttur.
25	Bizden ey bâd-ı sabâ vir haber âzâdelere Mübtelâ oldu gönül bunda `Arapzâdelere	Bayatî	Semâi	Mustafa İzzet Efendi	Çârşeb Mustafa Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri İstanbul olarak geçmektedir. Sermüezzîn'dir.
26	Ey gönül gayrıya meyl eyleme cânân bir olur Birinin `aşkı derûnunda yeter, cân bir olur	Uzzâl	Muhammes	Ulvî	Çemenzâde Mehmed Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Diyarbakır olarak geçmektedir.
27	Kasdın egerçi cân u dilim birisinedir İkisi de fedâ yoluna birisi nedir?	Kürdî	Hafif	Kabûlî	Çuvaldızâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi İsmâil, doğum yeri Diyarbakır olarak belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736'da "Beste-i Na'ne Ahmed" kaydı vardır. <i>Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi mecmuasında</i> aynı makam ve usûlde ancak bestekâr "Halid-zâde" olarak kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
28	Bir yânar mı bulunur çün ciğerimden gayrı Bir acır mı bulunur yârelerimden gayrı	Hicaz	Evfer	Mekkî	Derviş Abdî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir. Millet Kütüphanesi 736'da bestekâr olarak "Şamlı Derviş Mehmed" yazılıdır.
29	Nâz idüp ben 'âşık-ı zâra sever dersen beni Sen de insâf eyle ey gülçehre kim sevmez seni	Muhayyer -bûselik	Devr-i Revân	Meçhul	Derviş Ali- Kudümzen	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Filibe, yaşadığı yer Edirne'dir. Mevlevî'dir. İtrî mecmuasında aynı usûlde irak makamında ancak "Lâ-edrî" olarak kayıtlıdır.
30	Gel ey sabâ eser-i gül-bahârdan ne haber Açar mı gonca dili gül-'izârdan ne haber	Babatâhir	Zencir	Meçhul	Derviş Ali- Kudümzen	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Filibe, yaşadığı yer Edirne'dir. Mevlevî'dir. <i>Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi mecmuasında</i> "Derviş Ali" olarak kayıtlıdır.
31	Gördüm 'aks-i rûy-ı yârı gevherin âyînde Bir güzeldir hıfz olunmuş gûy-yâ gencînde	Irak	Hafif	Meçhul	Derviş Ali- Serneyzen	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Şam, yaşadığı yerin İstanbul-Galata Mevlevihânesi olduğu belirtilmiştir. Mevlevî olup Serneyzen'dir.
32	Subh-dem cânâ nesîm-i zülf-i şebbûyun senin Andırır 'uşşâka her dem ol gül-i rûyun senin	Bayatî	Çenber	Meçhul	Derviş Ali- Serneyzen	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Şam, yaşadığı yerin İstanbul-Galata Mevlevihânesi olduğu belirtilmiştir. Mevlevî olup Serneyzen'dir.
33	Hayl-i 'uşşâka belâ- yı nâgehândır gamzesi Çeşm-i sermesti 'ayân amma nihândır gamzesi	Nevâ	Evfer	Meçhul	Derviş Ali Şîruganî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Gülşenî'dir.
34	Dil-i nizâre terahhum ider habîbim yok Hezâr zahm nümâyân velî tabîbim yok	Segâh	Hafif	Vecîhî	Derviş Ali Şîruganî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Gülşenî'dir.
35	Gerden-i cânâ kemend-i zülf-i cânâne midir	Muhayyer	Çenber	Meçhul	Derviş Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul-Eyyûb olduğu belirtilmiştir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
	Eyleyen hâlim perîşân ol perîşâne midir					
36	Bahâr-ı hüsnünün bil kadrın ey meh câvidân sanma O gevher degme bir kânda bulunmaz râvegân sanma	Acem	Evfer	İsmetî	Dervîş Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul-Eyyûb olduğu belirtilmiştir.
37	Pîrâhen-i rengîni o sîmîn-beden üzre Berg-i gül-i terdir ki düşer yâsemen üzre	Uzzâl	Hafîf	Meçhul	Dervîş Kâsım	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Trablus, yaşadığı yerin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir.
38	'Arızın vasf eyler iken gülşen içre gül güle Şöyle kesret oldı kim söylerdi bülbül bülbüle	Hicaz	Zencir	Hayâlî Bey	Dervîş Mehmed	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Bağdat olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir.
39	Ter olmadın leb-i hâhiş kenâr-ı câmından Çekildi dil feleğin bezm-i nâ- tamâmından	Eviç	Zencir	Meçhul	Dervîş Mehmed	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Bağdat olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir.
40	Şarâb-ı germ-i 'aşkı nûş idüp mestânedir gönlüm Gam ile ülfeti vâr zevk ile bigânedir gönlüm	Hicaz	Zencir	Meçhul	Dervîş Mustafa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Edirne olduğu belirtilmiştir. Mevlevî olup Aşçıbaşı'dır. [Bu zat, Kûçek Dervîş Mustafa Efendi'dir.]
41	Subh sâlup mâh-ı ruhundan nikâb Çık ki temâşâyâ, çıkâ âfitâb	Uşşak	Darb-ı Fetih	Fuzûlî	Dervîş Ömer	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir.
42	Yolunda cân virem gibi derûnumda 'alâmet var Şehîd-i tîğ-ı 'aşk olmağa gönlümde şehâdet var	Aşiran	Evfer	Veysi	Dervîş Sadâyî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir.
43	Meyân-ı lücce-i fırkatde kâldı keştî-i dil Bu rûz i gâr ise çekmez kenâre neyleyelim	Hicaz	Düyek	Meçhul	Dervîş Sadâyî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Mevlevî'dir. <i>İtrî mecmuasında</i> aynı makam ve usûlde fakat bestekârı Lâ-edrî olarak kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
44	‘Âşık-ı gam-ı dil- rübâsız olmaz Pîrân-ı hevâ `asâsız olmaz	Eviç	Remel	Meçhul	Ebûbekir Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da İstanbul-Eyyûb doğumlu olduğu belirtilmiştir. Zekai Dede’nin acem-kürdî makamındaki bestesinin notası mevcuttur.
45	Senîn çün hâb-ı râhat çeşm-i giryânımla düşmendür Bisât-ı istirâhat cism-i sûzânımla düşmendür	Hüseynî	Zencir	Nâbî Efendi	Ebûbekir Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da İstanbul-Eyyûb doğumlu olduğu belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr “Bekir Çavuş” adıyla kayıtlıdır.
46	Gidermiş dilden ol sohbetin ile gussalar gamlar Kanı ey câm-ı cem ol zevkler ol eski ‘âlemler	Irak	Fer’	Kâf-zâde Fâizî	Gülcübaşızâde	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul-Kasımpaşa olduğu belirtilmiştir. <i>Atrabü’l-âsâr</i> ’ın İÜ 6204 ve 1739 nüshalarında Gülcübaşızâde’ye ait sadece bir tane beste örneği verilmiştir. “Gidermiş...” şeklinde başlayan buradaki eser (S. No 46) 6204 numaralı nüshada bulunurken 1739 numaralı nüshada bulunmamaktadır.
47	Gördüm kenâr-cuda sihr-i ‘andelib-zâr Ber-mu` tedil hevâda okur şî`r-i âbdâr	Hicaz	Sakîl	Meçhul	Gülcübaşızâde	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul-Kasımpaşa olduğu belirtilmiştir. <i>Atrabü’l-âsâr</i> ’ın İÜ 6204 ve 1739 nüshalarında Gülcübaşızâde’ye ait sadece bir tane beste örneği verilmiştir. “Gördüm...” şeklinde başlayan buradaki eser (S. No 47) 1739 numaralı nüshada bulunurken 6204 numaralı nüshada bulunmamaktadır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
48	Dem-be-dem dîdelerim eşk-i firâvân büridi Bir iki merdümü gark eyledi `ummân büridi	Sabâ	Semâi	Meçhul	Habib Dedezâde Abdullah Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
49	Dağlarla nev-be- nev bu cism-i zârı seyr idün Deşt-i mihnetde açılmış lâlezârı seyr idün	Acem	Sakîl	Meçhul	Habib Dedezâde Abdullah Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. <i>İtrî mecmuasında</i> aynı makam ve usûlle “Dede-zâde” şeklinde kayıtlıdır.
50	Firkatin yandırdı bağım ciğerim kân oldı gel Gel ki dîdârın bu sayru cânâ dermân oldı gel	Arazbar	Çenber	Seyyid Nesîmî	Hacı Kâsım- Tanbûrî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Mağrib diyarı, yaşadığı yerin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Aynı makam ve usûlle <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> “Kasım Ağa”, <i>Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi mecmuasında</i> “Hacı Kasım” olarak kayıtlıdır.
51	Dil-i şeydâ firâk-ı yâr ile rencîdedir şimdi Gülinden ayrı düşmüş bülbül-i şûrîdedir şimdi	Sabâ	Devr-i Revân	Meçhul	Hâfız Kömür	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri İstanbul'dur.
52	Dil-i âşüfte kim ol `anberîn-gîsûya bağlanmış Sânurlar sebze-i hod-rüstedir şebbûya bağlanmış	Irak	Nîm-devir	Nâilî	Hâfız Kömür	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri İstanbul'dur. Millet Kütüphanesi 736'da bestekâr ismi “Hâfız”dır.
53	Şerh eylemeğe derd ü gam-ı ‘aşkı her bâr Ey şûh-ı cefâkâr Derdâ ki bulunmadı cihânda bana bir yâr Bir mûnis-i gam-hâr	Hüseynî	Evsat	Meçhul	Hâfız Kumral	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre ismi Mehmed, doğum yeri Üsküdar'dır. Hüdâyî dergâhı zâkirbaşısıdır.
54	Reng-i gül-i hoş-bû ruh-ı cânânda bulundu Her dürlü letâfet ki olur anda bulundu	Nikriz	Evfer	Meçhul	Hâfız Kumral	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre ismi Mehmed, doğum yeri Üsküdar'dır. Hüdâyî dergâhı zâkirbaşısıdır. <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> aynı makam ve usûlde bestekâr “Hâfız” şeklinde kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
55	Ham olmaz değme tîr-endâz-ı âheng imtihânından Ol ebrûlar ki Rüstem-i dâğ-ı sahtîdir kemânından	Nevâ	Evfer	Nâilî	Hâfız Post	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
56	Temennâmız ne nûş-ı meyde ne sâgarda kalmışdır Netîce ârzû bir bî- bedel dilberde kalmışdır	Hüseynî	Darb-ı Fetih	Meçhul	Hâfız Post	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
57	Bir şûha 'âşıkım banâ bin mekr u âl ider Bir serve mâ'ilim ki gamı kaddı dâl ider	Acem	Hafif	Meçhul	Hâfız Rif'at	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Süleyman, doğum yerinin Üsküdar olduğu belirtilmiştir. İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 3533'te aynı makam ve usûlde bestekâr "Hâfız" olarak kayıtlıdır.
58	Serâser yandım ey dil âteş-i âh-ı ciğer- sûza Yine nârencî bir câme biçindim fasl-ı nevrûza	Irak	Sakîl	Haşimizâde Yetimi	Halîl Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da mahlasının Zeki, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Devranbacızâde, Çengî Halîl ve Nasuhpaşazâde Halîl de denilmektedir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> bestekâr "Halîl Kadî" olarak kayıtlıdır.
59	Ne dem şemşîr-i gamzeyle o fettân gösterir kendin Bütân tasvîr-i Yûsuf gibi hayrân gösterir kendin	Bayatî	Çenber	Meçhul	Halîl Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da mahlasının Zeki, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Devranbacızâde, Çengî Halîl ve Nasuhpaşazâde Halîl de denilmektedir.
60	Kaçan Ferhâd'a Şîrîn cûy-ı şîr emr itdi tâş üzre Hevâya tîşesin şevkinden atdı didi baş üzre	Irak	Nîm-devir	Dürri	Hasan Ağa- Serhânendegân	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da mahlasının Hulûs, doğum yerinin İstanbul-Fındıklı olduğu ve tanbûr çaldığı belirtilmiştir. [Bu zat, Enfî Hasan Ağa'dır.]

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
61	Alup yine eline mutribâ çağânelerin Yürekde uyansa hey heylerin terânelerin	Acem	Zencir	Tâhir Efendi	Hasan Ağa- Serhânendegân	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da mahlasının Hulûs, doğum yerinin İstanbul-Fındıklı olduğu ve tanbûr çaldığı belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736'da nevrûz-ı acem makamında ve çenber usûlünde kaydedilmiştir. [Bu zat, Enfi Hasan Ağa'dır.]
62	Nezzâre kıl gönül o büt-i mâh-ı tal'ate Bak bak seni bu hâle koyan bî-mürüvvete	Acem	Hafif	Meçhul	Hasan Efendizâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Ahmed, doğum yerinin Kadıköy olduğu belirtilmiştir.
63	Yüz sürmeğe cân pâyine çokdan nigerândır Dîdârına hasret çekerim bunca zabir şûmândır	Hüseynî	Remel	Nüzhet	Hasan Efendizâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Ahmed, doğum yerinin Kadıköy olduğu belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr "Molla" şeklinde yazılıdır.
64	Bülbülün zârın şehâ vakt-i bahâr olsun da gör 'Âşıkın zâr-ı dil- efgârın hezâr olsun da gör	Nevâ	Devr-i Kebîr	Meçhul	Hatîbzâde Osman Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Galata olduğu belirtilmiştir.
65	Behûs ü hulk ü vefâ kes beyâr mâ neresid Torâ der in sühan inkâr mâ neresid	Sabâ	Semâi	Hâfız-ı Şîrâzî	Hazînedâr Ahmed Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul, namının Kasım Ağazâde Hazînedarı olduğu belirtilmiştir.
66	Ağyâr ile ey gonca sen iç bâde-i gülgün Ben nûş ideyim hûn Çün böyle imiş neyleyelim 'adet-i gerdûn Devrân süre her dûn	Acem	Semâi	Meçhul	Hazînedâr Ahmed Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul, namının Kasım Ağazâde Hazînedarı olduğu belirtilmiştir. <i>Hâfız Post mecmuas</i> ında makamı acem-aşiran'dır. <i>Hekimbaşı mecmuas</i> ında aynı makam ve usûlde bestekâr "Na'î"ye kayıtlıdır. Hamparsum Limonciyan'ın bayatî-araban bestesinin notası mevcuttur.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
67	Kıl sabâ gönlüm perîşân olduğın cânâna ‘arz Sûret-i hâlin bu vîrân mülkün it sultâna ‘arz	Sabâ	Semâi	Fuzûlî	Hobyârzâde	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Ali Rıfat Çağatay’ın dilkeş-hâverân ve Hüseyin Sadettin Arel’in revnâknümâ makamlarındaki bestelerinin notası mevcuttur.
68	Cennet safâsı vuslat-ı cânân değil midir Dûzah belâsı mihnet-i hicrân değil midir	Eviç	Hafif	Ulvî	İmâm-ı Sultânî İbrâhim Efendi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri Edirne’dir ve Sultan Mehmet Han’ın on sekiz yıl imamlığını yapmıştır. <i>Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi mecmuasında</i> aynı makam ve bestekâr fakat düyek usûlünde kaydedilmiştir. Millet Kütüphanesi 759 numaralı mecmuada bestekâr kaydı “İbrâhim Efendi”dir.
69	Bitmez yüreğim yâreleri işler onulmaz Sabr eyleyelim çâre nedir bitmez iş olmaz	Hüseyinî	Devr-i Revân	Meçhul	İmâm-ı Sultânî İbrâhim Efendi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri Edirne’dir ve Sultan Mehmet Han’ın on sekiz yıl imamlığını yapmıştır.
70	Bu tâb ile ruhsâre-i cânâna bakılmaz Gözler kamaşur mîhr-i dırâşâna bakılmaz	Kürdî	Semâi	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (Zekeriyâzâde)	İsmâil Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Edirne Hasköylü olduğu; keman/rebab ve ney icra ettiği belirtilmiştir. Ali Rıfat Çağatay’ın nihâvend bestesi mevcuttur.
71	Herkese mîhr-i vefâ ‘uşşâka nâz itmek neden Gayre ihsân ehl-i dilden ihtirâz itmek neden	Hüzzam	Muhammes	Meçhul	İsmâil Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Edirne Hasköylü olduğu; keman/rebab ve ney icra ettiği belirtilmiştir. <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> bestekâr “Müezzin İsmâil” olarak kayıtlıdır. <i>Kadı-zâde İbrahim Vahdî Efendi ve İtrî mecmuasında</i> aynı bestekâr adıyla fakat bestenigâr makamı ve devr-i revân usûlünde kayıtlıdır. Osep Ağa’nın acem-kürdî

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
						bestesinin notası vardır.
72	‘Anber hatın andım tama‘ hâma düşürdüm Mürg-i dilî kurtulmayacak dâma düşürdüm	Hüseynî	Evfer	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (Zekeriyyâde)	Kadrî-yi A‘mâ	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da İstanbul doğumlu olduğu belirtilmektedir.
73	Ey şüh-ı cefâ-pîşe niçün câna kıyarsın Kâfirdir o hâlin ki sen imâna kıyarsın	Acem	Darb-ı Fetih	Mestî	Kadrî-yi A‘mâ	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da İstanbul doğumlu olduğu belirtilmektedir.
74	Eyleye yâr sezâ-vârı visâl ağyârı Giryeden gayrı nolur ‘âşık-ı zârın kârı	Segâh	Muhammes	Rüşdî	Kapudanzâde	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Ahmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada mâye makamında aynı bestekâr ve usûl bilgisiyle kayıtlıdır.
75	Seyr it ‘izâr-ı yârı hatt-ı mûsk-bâr ile Hoşdur çemende mevsim-i gül nevbahâr ile	Rehâvî	Remel	Said	Kapudanzâde	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Ahmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. Taşçızâde Recep Çelebi’nin mâhur bestesi vardır.
76	Mahşer-i rûhmış saçın devr-i kamerde ey perî ‘Arş-ı mecîd imiş ruhun hâl u hattın melekleri	Uşşak	Evfer	Meçhul	Kara Mehmed	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Mardin doğumlu olduğu ve İstanbul’da yaşadığı belirtilmektedir. <i>Hekimbaşı</i> <i>mecmuasında</i> bestekâr Ahîzâde olarak kayıtlıdır.
77	Rûşen olmaz şâm-ı bahtım subh-ı vuslat neylesün Tâli‘im tâli‘ değil ol mâh-ı tâl‘at neylesün	Bayatî	Çenber	Rifatî	Kara Mehmed	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da Mardin doğumlu olduğu ve İstanbul’da yaşadığı belirtilmektedir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr “Diyarбекрî” şeklinde kayıtlıdır.
78	Bezm-i çemende şîveler eyler yürür misin Cânâ cemâlin âyîne de hiç görür misin	Mâhur	Fer‘	Meçhul	Kazzaz Hasan Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da İstanbul doğumlu olduğu belirtilmektedir. Millet Kütüphanesi 759 numaralı mecmuada bestekâr bilgisi

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
						bulunmayıp aynı makamda ve hafif usûlünde kaydedilmiştir.
79	Yâre sorunca şîve-i kadd-i nihâlini Didi, gel itme bana kıyâmet su'âlini	Sabâ	Sakîl	Hâtemî	Kemankeşzâde Ahmed Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul-Tophane doğumlu olduğu belirtilmektedir. <i>Atrabü'l-âsâr</i> 'ın İÜ 6204 ve 1739 nüshalarında Kemankeşzâde Ahmed Efendi'ye ait sadece bir tane beste örneği verilmiştir. “Yâre sorunca...” şeklinde başlayan buradaki eser (S. No 79) 1739 numaralı nüshada bulunurken 6204 numaralı nüshada bulunmamaktadır.
80	Kumaş-ı sürh-ı dâğım çâr-sû-yı sîne peydâdır Neşât-ı `aşkıla şehir-i vücûdum bir donanmadır	Nevâ	Devr-i Revân	Meçhul	Kemankeşzâde Ahmed Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul-Tophane doğumlu olduğu belirtilmektedir. <i>Atrabü'l-âsâr</i> 'ın İÜ 6204 ve 1739 nüshalarında Kemankeşzâde Ahmed Efendi'ye ait sadece bir tane beste örneği verilmiştir. “Kumaş-ı...” şeklinde başlayan buradaki eser (S. No 80) 6204 numaralı nüshada bulunurken 1739 numaralı nüshada bulunmamaktadır.
81	Kûyun gibi ehl-i dile bâğ-ı irem olmaz Bağ-ı irem ol cennet-i feyze harem olmaz	Nevâ	Sakîl	Kudsizâde	Koca Osman Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Kasımpaşa olduğu ve rebab icra ettiği belirtilmiştir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
82	Âşiyân-ı mürğ-i dil zülf-i perîşânındadır Kande varsam ey perî gönlüm senin yanındadır	Segâh	Hafîf	Fuzûlî	Koca Osman Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Kasımpaşa olduğu ve rebab icra ettiği belirtilmiştir. Nevres Bey'in İsfahan; Kanunî A'mâ Nazım Bey'in Şedaraban; Arel'in uşşak, Bekir Sıdkı Sezgin'in sabâ ve Cinuçen Tanrıkorur'un şevkefzâ makamlarında besteleri ve notaları mevcuttur.
83	Niyaz-nâme (Ey şûh terî ki nâz- râ midânî, Ser-nâzed işvebâz-ı men belî belî şâh-ı men ehhâ yâr-i men vây tene nendir)	Bûselik	Türkî Darb	Meçhul	Koca Osman Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Kasımpaşa olduğu ve rebab icra ettiği belirtilmiştir. Mecmuada Koca Osman Çelebi'nin bestelerinden 2 tanesinin güftesine yer verilmiştir. İlgili bölümün sonunda ise (26b) "Niyaz-nâme" isimli kâr'dan makam-tür-usûl bilgileriyle söz edilmiştir. Dolayısıyla her ne kadar metin olarak yer almasa da biyografide bahsedilen bu güftenin sözlerini <i>Hâfız Post</i> ve <i>Hekimbaşı mecmuasından</i> tespit edilerek tabloya eklenmesini uygun gördük.
84	Cûy-ı eşkim serv- kaddın çün ko aksun sû-be-sû Bûsitân-ı kûyın arayı tolansun kû- be-kû	Eviç	Evfer	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (Zekeriyyâde)	Küçük İmam	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Ahmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir. İÜ Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 6204 nolu yazmanın 27b varlığında ismi Ahmed'dir. Ancak Behar'da, (<i>Şeyhülislâmın Müziği</i> , s. 266) ismi Mehmed olarak kaydedilmiştir. Millet Kütüphanesi 759 numaralı mecmuada bestekâr "Küçük imam" şeklindedir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
85	Niçün sûz-ı derûnın ‘âşık-ı bî-dil nihân eyler Anı bâd-ı nesîm-i subh-ı vuslat hûd ‘ayân eyler	Hüseynî	Nîm-devir	Azmi	Küçük İmam	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Ahmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
86	Alup âgûşa hemçün hâle ol mâh-ı nevi şimdi Murâdım üzre döndürdüm bu çarh- ı kec-revi şimdi	Muhayyer -bûselik	Devr-i Revân	Râgıb	Küçük Müezzin Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
87	Dirsên ey dil çeşm-i bahtım derd-i hicrân görmesün Kanlı yaşın sil nigâh itdükçe cânân görmesün	Nevâ	Çenber	Meçhul	Küçük Müezzin Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
88	Sâkî be-nûr-i bâde ber efrûz-ı câm-ı mâ Mutrib begû ki kâr-ı cihân şod bekâm-ı mâ	Eviç	Çenber	Hâfız-ı Şîrâzî	Mahmûd Ağa	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yerinin Üsküdar olup Maktûl Kara Mustafa Paşa’nın hânendesi olduğu belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 759 numaralı mecmuada eviç makamında, türki darb usûlünde bir nakış beste olarak bestekâr “Şeştari”nin adına kayıtlıdır. Şakir Ağa’nın ferahnak bestesinin notası mevcuttur.
89	Küyem demî ki derd-i dilî der miyâne nem Bâri ki âsumân nigeşt der miyâne nem	Hicaz	Muhammes	Meçhul	Mahmûd Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri Diyarbakır olarak geçmektedir.
90	Ruh-ı alın sanemâ reşk-i şarâb olmuştur Dil-i pür-sûzum ol âteşte kebâb olmuştur	Uzzâl	Devr-i Revân	Meçhul	Mahmûd Çelebi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da doğum yeri Diyarbakır olarak geçmektedir.
91	Yâd-ı ruhiyle ağlasam eşkim gül- âb olur La’li hayâli ile su içsem şarâb olur	Bestenigâr	Semâi	Meçhul	Mecdî Efendi	<i>Atrabü’l-âsâr</i> ’da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
92	Per-i veş dîl-i dîvâne mî-keşed sûyeş Ki nîst hadd-i beşer seyr-i dîden rûyeş	Eviç	Türkî Darb	Meçhul	Mehmed Bey- Antâbî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Antep, yaşadığı yer İstanbul'dur. Bu güfte, <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> "Kâr-ı Nazîre-i Gîsû, Amel-i Ayntabî Mehmed Ağa" başlığıyla kaydedilmiştir.
93	Hîz be-cilve âb kün serv-i çemen tîrâz-râ Âb u hevâ ziyâde kün bağçe-i niyâz-râ	Hüseynî	Nimsakîl	Meçhul	Mehmed Bey- Antâbî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Antep, yaşadığı yer İstanbul'dur. Bu güfte, <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> "Amel-i Ayntabî Mehmed Ağa, Usûleş Nîm-sakîl" başlığıyla küçük makamında kayıtlı bir kâr'dır.
94	Bûse-i la'l-i lebin ol mest-i bed-hû virmedi Haste-i hicrân-ı 'aşka bir içim su virmedi	Aşiran	Devr-i Kebîr	Meçhul	Memiş Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul-Fındıklı olduğu, Kaftânî Memiş Ağa da denildiği belirtilmiştir.
95	Çıkınca pîreheninden o sîne deryâda Sadef harâm ola dürr-i semîne deryâda	Segâh	Zencir	Meçhul	Memiş Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin İstanbul-Fındıklı olduğu, Kaftânî Memiş Ağa da denildiği belirtilmiştir.
96	Haddeden geçmiş nezâket yâl u bâl olmuş sana Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sana	Mâhur	Çenber	Nedîm	Molla Mehmed Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Abdülhay Celvetî'nin torunu ve Üsküdar doğumlu olarak geçmektedir.
97	Hasret ile dîdesi pûr-nem nice bî-çâre var Şîşe-i dehr içre şimdi bir perî- ruhsâre var	Uşşak	Çenber	Kelim	Molla Mehmed Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Abdülhay Celvetî'nin torunu ve Üsküdar doğumlu olarak geçmektedir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr "Üsküdârî Molla Mehmed" şeklinde kayıtlıdır.
98	Bir bî-kesim ki hâlîme mahrem bulunmadı Zahm-ı derûn-ı sîneye merhem bulunmadı	Acem	Hafîf	Meçhul	Muharrem Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Kilis, yaşadığı yerin İstanbul-Yenibağçe olduğu belirtilmiştir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
99	Hayâlin dîdeden nakşın dil-i şûrîdeden çıkmaz O bir mu'ciz-nümâ tasvirdir âyineden çıkamaz	Aşiran	Devr-i Revân	Arzî	Muharrem Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Kilis, yaşadığı yerin İstanbul-Yenibağçe olduğu belirtilmiştir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> bestekâr “Muharrem” şeklindedir.
100	Ey reşk-i perî, hüsn-i Hudâ-dâd senindir Vey gonca-dehen, bûlbûl-i nâ-şâd senindir	Hüseyinî	Evfer	Râgıb	Murad Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre Acem doğumludur ve İstanbul'da yaşamıştır. Şeştâr-zen'dir.
101	Geçmiş meğer ki fevt-i dem-i fırsat itmişiz Biz ol perîyi görmemişiz, gaflet itmişiz	Hüseyinî	Sakîl	Meçhul	Murad Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre Acem doğumludur ve İstanbul'da yaşamıştır. Şeştâr-zen'dir.
102	Şimdi meyli gönlümün bir serv-i hoş-refîâradır Ol hilâl-ebrû için gönlüm gözüm âvâredir	Hüseyinî	Devr-i Kebîr	Meçhul	Musallî Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Edirneli olduğu ve “Ebezâde” de denildiği belirtilmektedir. Millet Kütüphanesi 736'da “Edirnevî Musallî Efendi” olarak kayıtlıdır.
103	Hat-ı 'izârını gördi senin o hâlet ile Benefse ser-be- zemîn oldu yüz hacâlet ile	Bayatî	Firençîn	Fâizî	Musallî Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Edirneli olduğu ve “Ebezâde” de denildiği belirtilmektedir. Millet Kütüphanesi 736'da bestekâr olarak “Musallî Çelebi” şeklinde kayıtlıdır.
104	Ey peri-peyker olaldan mest ü hayrânın senin Dâğıdupdur kendüyi zülf-i perîşânın senin	Hisar	Muhammes	Meçhul	Mûsikî Nâibi Mustafa Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul doğumlu olduğu ve Mûsikî Nâibi namıyla anıldığı belirtilmektedir.
105	Bana rahm iderdi eğer bileydi o mehlikâ nigerânımı Nazar eyler idi vefâ ile işideydi âh u figânımı	Segâh	Hezec	Meçhul	Mustafa Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre doğum yeri Kadıköy'dür ve Serhânende'dir. <i>Haşimbey mecmuasında</i> aynı makam ve usûlle “İtrî”ye kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
106	Hayâl-i cilve-ger dilde o şûh-ı dil- sitân gâ'ib Tılsım-ı fitne âmade velî genc-i nihân gâ'ib	Babatâhir	Nîm-devir	Meçhul	Mustafa Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre doğum yeri Kadıköy'dür ve Serhânende'dir. <i>Kadı-zâde İbrâhim Vahdî Efendi mecmuasında</i> "Kadıköylü Mustafa Ağa" yazılıdır.
107	Dil esîr olmağa bir kâmet-i şimşâd ister Hiç değildir yine dil mülkini berbâd ister	Irak	Devr-i Revân	Meçhul	Müezzin Mustafa Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre Kasımpaşalıdır ve Serhânende'dir.
108	'Âlem oldu şâd senden ben esîr-i gam henüz 'Âlem itdi terk-i gam bende gam-ı 'âlem henüz	Bayatî	Çenber	Fuzûlî	Müezzin Mustafa Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre Kasımpaşa doğumludur ve Serhânende'dir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> bestekâr "Surnazen [Zurna çalan] Ahmedî" olarak gözükmektedir.
109	Ruhunda bâdeden yârin ki âb u tâb olur peydâ Derûnumda benim bir ma'dem-i sîm-âb olur peydâ	Rehâvî	Nîm-devir	Nâbî Efendi	Nâbî Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Yusuf, doğum yerinin Urfa olduğu ve İstanbul'da yaşadığı belirtilmektedir.
110	Zebân-ı 'aşkı anlar sana benzer 'işve- ger var mı Cihân-ârâsın el-hak sana şimdi şöyledir var mı	Uşşak	Hâvî	Vecîhî	Na'îce Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mehmed, doğum yeri İstanbul olarak belirtilmiştir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> bestekâr olarak "Na'î" şeklinde. Vardakosta Ahmed Ağa'nın muhayyer-sünbûle bestesi, notası mevcuttur.
111	Zülf-i dilber sünbül- ı bağ-ı cinânımdır benim Hatt-ı la'li nüsha-i ta'viz-i cânımdır benim	Aşiran	Zencir	Vecîhî	Na'îce Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mehmed, doğum yeri İstanbul olarak belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bayatî makamında ve sakîl usûlünde "Beste-i Hâfız, Güfte-i Cevri" şeklinde kaydedilmiştir.
112	Bîm-i reh bilmez şeb-ı târikde tenhâ gelür Senden ey meh-rû hayâlin bâna bî- pervâ gelür	Kürdî	Evfer	Şeyhülislâm Yahyâ Efendi (Zekeriyyâde)	Nasuh Paşazâde Ömer Bey	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbullu olduğu ve kâtipler zümresinde bulunduğu belirtilmiştir.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
113	Za'f-ı gamınla kalmadı tâb-ı nigâhımız Nezzâre ise hüsnine cânâ günâhımız	Uşşak	Hafif	Meçhul	Nasuh Paşazâde Ömer Bey	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul olduğu ve kâtipler zümresinde bulunduğu belirtilmiştir.
114	Bakışın deler ciğerler bu ne gamzeli bakışdır Revîşin âlur gönüller bu ne şîveli revîşdir	Nişâbur	Çenber	Rûhî	Na'thân Abdî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul doğumlu olduğu belirtilmektedir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> bestekâr "Selâniki" şeklindedir.
115	Mest olup gül gül açılmışsın bu fettânlık nedir 'Alemlî kırmakdasın âşûb-i devrânlık nedir	Muhayyer	Semâi	Rûhî	Na'thân Abdî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul doğumlu olduğu belirtilmektedir.
116	Fark olunmâz şu'le-i âhım gice mehtâb'dan Neyleyim hûrşid-i rahşânım göz açmaz hâbdan	Hüseyinî	Çenber	Meçhul	Nâzım Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'ın diğer bazı nüshalarında (Hakkı Tekin, ilgili tez, 142) ismi Mustafa'dır ve İstanbul Yenibağçelidir.
117	Cihân harâb girişme-i siyâh çeşminden Figân tegâfûl-i gamzenden âh çeşminden	Hüseyinî	Zencir	Meçhul	Nazım Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Yahyâ, doğum yerinin İstanbul- Kumkapı olduğu belirtilmiştir. <i>Atrabü'l- âsâr</i> 'ın İÜ 1739 numaralı nüshası 28a varlığında usûl Çenber olarak kayıtlıdır.
118	Gül der ber ü mey der kef mâşuk bekâmet Sultân-ı cihânem beçünün rûz gulâmet	Muhayyer	Türkî Darb	Hâfız-ı Şîrâzî	Nazım Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Yahyâ, doğum yerinin İstanbul- Kumkapı olduğu belirtilmiştir.
119	Gönül te'sir-i tâb-ı neşve-i çeşminle mest olmuş O keyfiyetle âhir vâsıl-ı bezm-i elest olmuş	Muhayyer	Devr-i Kebîr	Meçhul	Nazım Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul doğumlu ve müderres-i kirâmdan olduğu belirtilmektedir. Sâzende'dir.
120	Ân peri ruhsâr âmed cây-ı der dil-i kerd ü reft 'Akl râ hayrân ân şekl ü şemâil kerd ü reft	Nişâbur	Devr-i Kebîr	Meçhul	Nazîrizâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mehmed, mahlası Emin ve doğum yeri Selânîk olarak belirtilmiştir. <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> aynı makam ve bestekârla

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
						berefşan usûlünde kayıtlıdır.
121	Çü serv eger behirâmî vü mî be- gülzârî Hûred ze-hasret-i rûy-i to her gül-i hârî	Segâh	Devr-i Revân	Meçhul	Nazîrizâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mehmed, mahlası Emin ve doğum yeri Selânik olarak belirtilmiştir.
122	Dil-i ye's-ülfet-i 'âşık felekde kâm- cû olmaz Derûn-ı sâde-levh-i dilde nakş ârzû olmaz	Nevrûz-ı acem	Devr-i Revân	Meçhul	Odabaşızâde Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mehmed, mahlası Rıza, doğum yeri Eyyûb, çalgısı tanbûr ve ney olarak belirtilmiştir.
123	Mest olur bir kez gören bu hüsnile cânânımı Şâh-ı hûbânsın Hudâ hıfz eylesin sultânımı	Segâh	Çenber	Meçhul	Odabaşızâde Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Mehmed, mahlası Rıza, doğum yeri Eyyûb, çalgısı tanbûr ve ney olarak belirtilmiştir.
124	Terk-i ser eyledi dil koçmak için sîm- tenin Başdan geçmese koçmazdı seni pirehenin	Segâh	Muhammes	Meçhul	Osman Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri Manisa'dır.
125	Matrab-ı 'aşk 'aceb sâz-ı Nevâyî dâred Nakş-ı her nağme ki zed râh-ı be câyi dâred	Nevâ	Semâi	Hâfız-ı Şîrâzî	Osman Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da mahlasının Vehbi, doğum yerinin Galata olduğu belirtilmiştir.
126	Dil be sadrah mireved ammâ murâd-ı dil yegîst Râh ki bisyâr bâşed bâr gû menzil yegist	Nevâ	Hafîf	Hâfız-ı Şîrâzî	Osman Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Galata olduğu belirtilmiştir. <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> bestekâr "Koca Osman" olarak kayıtlıdır.
127	Ey mûrg-i seher 'aşk-ı zî pervâne biyâmûz Kân-ı sûhte râ cân şed âvâz neyâmed	Hüseynî	Türkî Darb	Sa'dî	Osman Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yerinin Galata olduğu belirtilmiştir. Millet Kütüphanesi 736 nolu mecmuada bestekâr "Galatalı Osman Efendi"dir.
128	Degildür gül ruhunda hâl-i fülful Ezelden kaldı anda çeşm-i bülbül	Nevâ	Devr-i Revân	Meçhul	Parsâ Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Mehmed, doğum yerinin Gelibolu olduğu belirtilmiştir. <i>Atrabü'l-âsâr</i> 'ın İÜ 1739 numaralı nüshası 9a varlığında makam Sabâ olarak kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
129	Ebr-i nîsân sâye-bân ber târim-i gerdûn zi-dast Lâle çetr-i lâ'l-i berefş-i zümredi - gûn ze-dest	Arazbar	Hafif	Meçhul	Parsâzâde Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi Abdûlbâkî, doğum yeri İstanbul olarak geçmektedir.
130	Ne dil-i haste-i mecnûhuma merhem bulunur Ne gam u gussaların def'ine hem-dem bulunur	Nevâ	Berefşan	Rahmî	Pîri Çelebî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da doğum yeri İstanbul- Tophane'dir.
131	Figân kim haste-i hicrânın ol şûh-ı cihân bilmez 'Aceb müşkil belâdır ki ola yârin bir amân bilmez	Muhayyer	Evfer	Vecîhî	Receb	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Taşcızâde Receb olarak da belirtilmiştir. İstanbul doğumludur.
132	Lutf-ı hevâ nesîm-i seher bâd-ı nevbahâr Berbâd idüp gönülde komaz zerrece gubâr	Irak	Sakîl	Şeyhi	Receb	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Taşcızâde Receb olarak da belirtilmiştir. İstanbul doğumludur.
133	Dil-i gam-ülfetin bir kerre mesrûr olduğun görsek Gam-ı hicrin gönülden dûr u mehcûr olduğun görsek	Uşşak	Nîm-devir	Nasîbî Kâdî	Receb Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Âb- rîzî Receb olarak da belirtilmiştir. İstanbul doğumludur.
134	Bûs eylemedir dehânını niyyetimiz Gencîne-i gaybdan gelür kısmetimiz	Hüseynî	Evfer	Nâbî Efendi	Receb Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Âb- rîzî Receb olarak da belirtilmiştir. İstanbul doğumludur.
135	Şol katre-i eşkim ki akar kan arasında Lü'lü gibidir sübha-i mercân arasında	Rast	Fer'	Şeyhülislâ m Yahyâ Efendi (Zekeriyâzâ de)	Reşid Çelebi	İÜ 6204 numaralı yazmada bu zât yoktur. İÜ 1739 numaralı yazmanın 20b ve 21. varağında ise "Reşid Çelebi" olarak kayıtlıdır. İsmi Mehmed olup İstanbulludur.
136	Sun sâgarı sâkî bana mestâne desünler Uslanmadı gitdi gör o dîvâne desünler	Babatâhir	Semâi	Şeyhülislâ m Yahyâ Efendi (Zekeriyâzâ de)	Reşid Çelebi	İÜ 6204 numaralı yazmada bu zât yoktur. İÜ 1739 numaralı yazmanın 20b ve 21. varağında ise "Reşid Çelebi" olarak kayıtlıdır. İsmi Mehmed olup İstanbulludur. Bolâhenk Nûri Bey, Şevki Bey ve Emin Ongan tarafından da

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
						bestelenmiş olup notaları mevcuttur.
137	Dilim o nâdire-gûy âşinâ-yı dilberdir Sözüm latife-i hâtır- güşâ-yı dilberdir	Sabâ	Semâi	Fasîhî	Sarı Bâkî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Galata doğumlu olduğu belirtilmiştir.
138	'Aşkın yolında menzil-i maksûda yitmişem Kûh-ı belâ vü derdi bana mesken itmişem	Babatâhir	Hâvî	Meçhul	Seyyid Nûh	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre Diyarbakırlıdır.
139	Mushaf demek hatâdır ser-safha-i cemâle Bu bir kitab-ı sûzdur fehm iden ehl-i hâle	Hüseynî	Nim-fahte	Fuzûlî	Seyyid Nûh	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Diyarbakır doğumlu olduğu belirtilmiştir. Dede Efendi'nin şehnaz-büselik makamındaki bestesinin notası mevcuttur.
140	Dil-i sûzânı ol şûh-ı kemân-dârım nişân eyler Semenderdür hadengi âteş içre âşiyân eyler	Mâhur	Devr-i Revân	Yadernî	Südcüzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi İsmâ, doğum yeri İstanbul olarak belirtilmiştir.
141	Nahl-ı emel sebz olmadın geldik bu dehrin bâğına Bu rûzigârın degmedik biz bir yeşil yaprâğına	Aşiran	Evfer	Veysi	Südcüzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da ismi İsmâ, doğum yeri İstanbul olarak belirtilmiştir.
142	Âdem bu bezm-i devr-i dilârâya bir gelür Bil kadr-ı 'ömrünü kişi dünyâya bir gelür	Segâh	Semâi	Sezâî-yi Gülşenî	Şehlâ Mustafa Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Diyarbakır doğumlu olduğu belirtilmiştir.
143	Feryâd iderem zülf-i siyâh-kârın elinden Alsam seni ol düşmen-i gaddârın elinden	İsfahan	Darbeyn	Meçhul	Şehlâ Mustafa Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da Diyarbakır doğumlu olduğu belirtilmiştir. <i>Kadî-zâde İbrâhim Vahdî Efendi</i> mecmuasında "Beste-i Şehrî Diyarbekrî" kaydı vardır. Millet Kütüphanesi 736'da usûl olarak remel-fer' şeklinde kayıtlıdır. Zekâi Dede'nin karcıgar ve Muallim İsmail Hakkı Bey'in büzürg makamında bestelerinin notası mevcuttur.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
144	Belâ-ı ‘aşka düşdün ‘aşk-ı mihnet-kârı gördün mü Beni âzâr iderdin sevdiğim âzârı gördün mü	Aşiran	Çenber	Şehri	Şerîf Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da doğum yeri Rum diyarı, yaşadığı yer Kâhire olarak belirtilmiştir. <i>Hâfız Post mecmuas</i> ında bestekâr “Kadrî-yi A‘mâ” adına kayıtlıdır.
145	Ben ol bed-‘ahde rağmen bir vefâdâr eyledim peydâ Dil aldırımsa ey dil böyle dildâr eyledim peydâ	Nevâ	Sakîl	Hakânî	Şerîf Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da doğum yeri Rum diyarı, yaşadığı yer Kâhire olarak belirtilmiştir.
146	Bir sînede kim nâr-ı muhabbet eseri yok Zulmetdedir ol nûr-ı Hudâ’dan haberi yok	Rast	Devr-i Revân	Şeyh Yûsuf-i Mevlevî- Çengî	Şeyh Yûsuf-i Mevlevî-Çengî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri bilinmeyip yaşadığı yer aynı zamanda şeyhliğini de yaptığı Beşiktaş Mevlevihânesi’dir. Çeng icra etmektedir.
147	Der dil-i şiken-i üft-i çer hast-i nigâheş Tıflı ki peder mîşkûned taraf-ı kilâheş	Hüseyinî	Semâi	Meçhul	Şeyh Yûsuf-i Mevlevî-Çengî	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri bilinmeyip yaşadığı yer aynı zamanda şeyhliğini de yaptığı Beşiktaş Mevlevihânesi’dir. Çeng icra etmektedir. <i>Hekimbaşı mecmuas</i> ında “Derviş Yusuf” olarak kayıtlıdır.
148	Aceb çok cevrimi çekdim ben ol hâl-i siyeh-kârın Dirîgâ kim bârişmadı benimle yıldızı yârın	Nişâbur	Devr-i Kebîr	Meçhul	Şeyhzâde Ahmed Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da doğum yeri Diyarbakır olarak belirtilmiştir. Nakşî şeyhidir.
149	Nice demdir ki seyr- i mâh-rûy-ı yârdan dûruz Düşüp târik-i hicre pertev-i envârdan dûruz	Eviç	Devr-i Revân	Meçhul	Şeyhzâde Ahmed Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da doğum yeri Diyarbakır olarak belirtilmiştir. Nakşî şeyhidir. <i>İtrî mecmuas</i> ında “Beste-i Ahmed” olarak kayıtlıdır.
150	Gezersin sû-be-sû ‘âlemde bir mesrûr gördün mü Harâb-âbâd-ı dehr-i köhneyi ma’ mûr gördün mü	Hüseyinî	Evfer	Meçhul	Şîve Ahmed Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’a göre doğum yeri İstanbul’dur. Şeyh Himmetzâde Efendi tekkesinde zâkirbaşısıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
151	O mehveşin yine yâd-ı ruhiyle âh itdim Ol âh ile felek âyînesin siyâh itdim	Irak- muhâlif	Zencir	Meçhul	Şîve Ahmed Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'a göre doğum yeri İstanbul'dur. Şeyh Himmetzâde Efendi tekkesinde zâkirbaşısıdır.
152	Bû-yı gül-i nâzı dirmeyenler bilmez Gül-zâr-ı niyâre irmeyenler bilmez	Aşiran	Semâi	Meçhul	Tâlib Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Ahmed, doğum yerinin Bursa, lakabının Kürdzâde olduğu belirtilmiştir.
153	Nîlgün-ı fütada seyreyle o sîmin- bedeni Deste-i sünbül ile seyr ide gör yâsemîni	Kürdî	Hafif	Meçhul	Tâlib Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Ahmed, doğum yerinin Bursa, lakabının Kürdzâde olduğu belirtilmiştir.
154	İtmedi nezzâre hüsni dilbere didem henüz Rîşte-i mihnetle dikti sûzen-i mâtem henüz	Babatâhir	Çenber	Meçhul	Tavukçuzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Abdullah, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
155	Gülistân-ı gamın bûlbülleri âteş- nevâdır hep Anın-çün gülleri pejmürde-i tâb-ı cefâdır hep	Hüseynî	Sakîl	Meçhul	Tesbîhîzâde Emîr Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul-Tophane olduğu belirtilmiştir. <i>Hekimbaşı</i> <i>mecmuasında</i> "Tesbîhî Emîr" olarak kayıtlıdır.
156	Kaddın görüp âdem nice dâmânına düşmez Ey serv-i sehî sâye- sıfat yanına düşmez	Kürdî	Muhammes	Fasîhî	Tesbîhîzâde Emîr Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Mehmed, doğum yerinin İstanbul-Tophane olduğu belirtilmiştir. Kazasker Mustafa Efendi'nin hüzzam bestesinin notası mevcuttur.
157	Kaldı visâlî çün hat- ı `anber-feşâna dek Geçsün bahâr sabr idelim biz hazâna dek	Sabâ	Evfer	Meçhul	Tomtom İmâmı	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Abdullah, doğum yerinin Tophane-Tomtom mahallesi olduğu belirtilmiştir. Bu mahallede hem imamlık hem de mektepe muallimliğı yapmıştır. <i>Hekimbaşı</i> <i>mecmuasında</i> bestekâr "İmâm" olarak kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
158	Alma ey gül ‘andelîbin eşk-i çeşm-i pür-nemin Nakş iden âb üzere nakş itmiş güzellik ‘âlemin	Hüseyinî	Çenber	Sezâî-yi Gülşenî	Tomtom İmâmı	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da isminin Abdullah, doğum yerinin Tophane-Tomtom mahallesi olduğu belirtilmiştir. Bu mahallede hem imamlık hem de mektep muallimliği yapmıştır.
159	Bu gülşen içre ki bir gonce-i nihân açılır Hezâr perdeden âgâze-i figân açılır	Hüseyinî	Zencir	Dürri	Tosunzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da isminin Abdullah, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
160	Seni tebride benden olsa ağıyar ittifâk üzre Ne bâkim var hulûs elbette gâlibdir nifâk üzre	Nevâ	Darb-ı Fetih	Nâbî Efendi	Tosunzâde	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da isminin Abdullah, doğum yerinin İstanbul olduğu belirtilmiştir.
161	‘Andelîbem gülşenim tab’-ı münîrimdir benim Tûtîyem âyine-i mir’ât zamîrimdir benim	Acem- aşiran	Çenber	Ârif	Durmuş Ağa	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da doğum yerinin İstanbul-Galata olduğu belirtilmiştir.
162	Yaşım ki gözden‘aks-i ‘ârız-ı cânâna düşmüştür O şebnemdir seher berg-i gül-i handâna düşmüştür	Acem- aşiran	Nîm-devir	Meçhul	Yahyâ Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da Diyarbakırlı olduğu belirtilmiştir. <i>Hâfız Post mecmuasında</i> bestekâr “Diyarbakri Yahyâ” şeklinde kayıtlıdır. <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> aynı makam ve usûlde bestekâr “Seyyid Mahmûd” olarak gözükmektedir.
163	Mürg-i dilimin kârını hep nâleler itdi Bâna o gül-i bâğ-ı melâhat neler itdi	Kürdî	Fer‘	Meçhul	Yahyâ Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da Diyarbakırlı olduğu belirtilmiştir.
164	Ruhunda bâdeden yârin ki âb u tâb olur peydâ Derûnumda benim bir ma‘den-i sîm-âb olur peydâ	Isfahan	Devr-i Revân	Nâbî Efendi	Yahyâ Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> ’da Üsküdarlı olduğu belirtilmiştir. <i>Hekimbaşı mecmuasında</i> “Tosunzâde”nin bestesi olarak kayıtlıdır.

S. No	Güftenin İlk Satırı	Makam	Usûl	Güftekâr ⁷³	Bestekâr	Açıklama ⁷⁴
165	Ne feyz-i şevk u ne ser-sebzî-ı bahâra döner Bu köhne çarh-ı felek bilmesem ne kâra döner	Nühüft	Zencir	İsmetî	Yusuf Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul doğumlu ve “Hâfız-ı Niznâm” olarak anıldığı belirtilmiştir.
166	Banâ kân ağladu derd-i firâk-ı la'l-i handânın Dağıtdı ‘aklımı evvel nazarda çeşm- i fettânın	Segâh	Hâvî	Atâyî	Yusuf Çelebi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da İstanbul doğumlu ve “Hâfız-ı Niznâm” olarak anıldığı belirtilmiştir.
167	Râyic olmaz her zamân nakd-ı temennâ böyledir Ağlama ey hâce kim ümmîd-i dünyâ böyledir	Bayatî	Çenber	Meçhul	Zihnî Efendi	<i>Atrabü'l-âsâr</i> 'da isminin Ahmed, doğum yerinin İstanbul-Kasımpaşa olduğu belirtilmiştir.